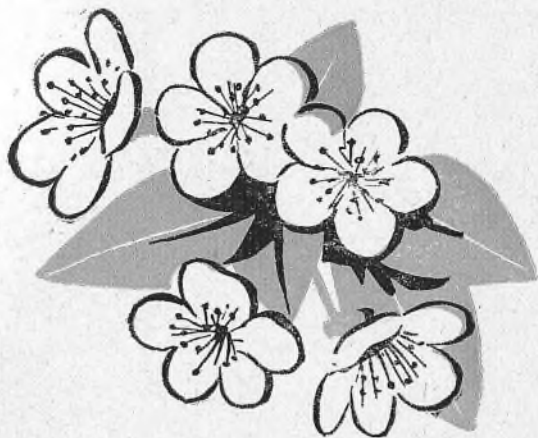

БЕРТ ГУРТУЕВ

ЧОМАРТАЛЫКЪ

НАЗМУЛА
БЛА
ЖЫРЛА

«ЭЛЬБРУС» КИТАБ БАСМА НАЛЬЧИК. 1969

НАЗМУЛА

ЧОМАРТЛЫКЪ

Эй, жолоучу, жууукъ бол!
Къонакъ этиб алайым.
Тюрлю-тюрлю жемишле
Артмагъынга салайым.

Кѣремисе, аллымда
Терек бахчам чагъады.
Тау аязы, айыртлаб,
Салкъын-салкъын къагъады.

Ыразыма къолумдан
Жетген жемиш ашасанг,
Мени чомартлыгъымы
Унутмайын жашасанг.

Кесим сыкъгъан жүзюмню
Чагъырындан тартайыкъ,
Жылынсала жүрекле,
Халкъны жырын айтайыкъ.

Жаным-тиним чомартлыкъ,
Жарыкъ болуу къонакъгъа,
Къулакъ салыб тынгылау
Халкъ жырына, жомакъгъа.

ТУУГЪАН ЖЕРИМЕ

Бир ёмюрден бирси ёмюрге ёте,
Халкъыбыз барады, осуят эте,
Ата журтха хурмет, берекет излей:
— Тойгъан жерден туугъан жер ахшыды.—
дей.

Къайда жүрюсем, къайда жашасам да,
Омакъ кийинсем, иги ашасам да,
Аз болмаса да танышым, нёгерим,
Жюрегимде жүрүйдю Туугъан жерим.

Минги Тауну этегине илиниб,
Закийлиги, чомартлыгы билиниб,
Къая жырыб, жол ачыб, темир юзюб,
Жашил дыркылагъа акъ юйле тизиб,

Къоншулагъа чабыуулну къалдырыб,
Жалпакъланы мал сюрюуге алдырыб,
Тутхан ишине этмейин балдырыкъ,
Жашау эшиуюн къууанчлы бардырыб,

Заводларын кезиу-кезиу ёкюрте,
Череклерин турбинлеге секирте,
Хауа чиракълары жарыкъ жарытыб,
Бай жашауун, чомартлыгын танытыб,

Жашайды суйген халкъым ёз жеринде,
Харамлыкъны жүрютмейин кёлюнде,
Чырмауланы жолундан кери чача,
Хар миллетге курортларын кенг ача.

Ой, Туугъан жерим, Туугъан жерим мени,
Сюймей къалай къояр эдим мен сени!
Хурмет этиб, баш урама аллында,
Елгюнчю къажау турама къанлында.

— Елдюм, — демем, умутума жеталсам,
Керти жашынг кибик жумуш эталсам,
Ыразы этиб, кёлюнгю алалсам,
Къыйын жолунгда ажашмай баралсам.

АНА ТИЛИМ

Жокъдан бар болуб, дуньягъа
Туугъан кююмде,
Биринчи эштгенме ауаз
Ана тилимде.

Ана тилим, малкъар тилим,—
Оюм шауданым,
Сюйгенлей барырма сени,
Чыкъгъынчы жаным.

Сейир жыргъа, жомакъгъа да
Сен тынгылатдынг,
Аманны да, игини да
Тюз ангылатдынг.

Къууанч, бушуу, къуугъун хапар
Айта турдунг сен.
Жоюлмадынг, ёте келдинг
Сен къара кючден.

Ана тилим, жарыкъ тилим,
Жокъду тарлыгъынг.
Сен тенгизсе, мен'а — жалан
Сени балыгъынг.

Досха сыйдам, жаугъа суху
Бересе ауаз.
Сени билгенле аз туююл,
Терен билген — аз.

Тюбейдиле ана тилин
Сыйсыз этгенле,
Омакъсыныб, башха тилге
Кёлю кетгенле,

Экисин да таза билмей
Жаркъмалатханла,
Бай кышлыкъгъа бара билмей,
Хансха батханла.

ОКТАБРНЫ ЖАРЫГЪЫ

Кечге къалыб, кѣб кере да
Къарангыда келгенме,
Жол жанында пура тюккюч
Жарыгъанын кѣргенме.

Аллай жарыкъ — жарыкъ туююл
Жарыкъла арасында:
Ол жолунгу жарыталмаз
Кече къарангысында.

Автоматны толу жерлеб,
Жауну сакълаб тургъанда,
Уруш жели ёшююме
Къыстау исси ургъанда,

Кѣргенме къарангы кече
Гебенекни чакъгъанын,
Душман солдат ал тизгинде
Кѣкге ракет такъгъанын,

Умут этиб тунакыны,
Кюнча, жарыкъ сакъларгъа,
Жер юсюнде тебчигенни,
От жаудуруб, къабларгъа.

Алай аллай хаух жарыкълыкъ
Чыдамады узакъгъа,
Душман солдат, тура кетиб,
Кеси тюшдю тузакъгъа.

Мен кѳргенме жай кечени
Гюл ийисден кѳаннганын,
Кѳыртиш тѳше кырдык кѳуртну
Жарыкѳ, жашил жаннганын.

Тас болады ол жарыкѳ да,
Сары тангны кѳргенлей,
Ахыр жулдуз тумпаяды,
Кюн жарыгѳы келгенлей.

Кѳргенмисе кѳойчу жашны
Кѳарангыны жаргѳанын?
От жагѳадан кесеу алыб,
Булгѳай-булгѳай баргѳанын?

Анга кесеу болушмаса,
Кѳалайтын барлыгѳына,
Ийилиб да кѳарагѳанды
Ол тейри жарыгѳына.

Жулдузла да жарыталла
Чууакѳ кече тийрени,
Табалырча болмаса да
Жерге тюшген ийнени.

Кѳара жерни ѳшюнѳне
Жангы кѳар шош агѳады,
Жарыгѳыны кюмюш бетин
Тийрелеге жагѳады.

Узакѳ жерде кѳбге туруб,
Сен андан кѳайтыб келсенг,
Тансыкѳ болгѳан сѳйгенинги
Юй жарыгѳын эслесенг,

Ол жарыкъгъа къууанаса,
Жокъ кирик аллай жарыкъ.
Ол жарыкъны сен сунаса,
Чиракъ туйюл, ай жарыкъ.

Автомобиль кече чыкъды
Таугъа Малкъар тарындан,
Къарангылыкъ да кенг къача
Аны акъ фарларындан.

Бир арада къара таула
Жарыкъдан агъаралла,
Дагъы кече къарангыгъа
Тумаланыб къалалла.

Тау жолу бир алашады,
Бир дуппурду, бийикди,
Жолдан таугъа тийген жарыкъ
Кёк жашнагъан кирикди.

Ма, къарачы, толгъан ай да
Таугъа чыгъа келеди,
Жер бетине жарыкъ нюрюн
Ол да чомарт береди!

От, чиракъ, жулдуз да, ай да,
Кюнча, жарыкъ бермезле,
Жарыкъларын ийселе да,
Жылыу'а жибермезле.

Жылыу, жарыкъ Кюн береди
Сау дуньяны барына,
Кюн батса уа, ашыгъабыз
Жангыдан чыгъарына.

Билигиз урунган халкъгъа
Жарыкъ къалай келгенин,
Жарым жюз жыл мындан алда
Кюн эки бѣлюннгенин.

Ленинчиле тенглик ючюн
Халкъ асламын тиздиле,
Халкъгъа насыб берир ючюн
Кюнден юлюш юздюле.

Ленин бла партиясы
Кюнден Кюн таптадыла,
Кесине да сыйлы атха
Октябрь атадыла.

Белгилиди халкъ насыбы
Кенг жайыла барлыгъы;
Айгъа, Чолпаннга да жетди
Октябрны жарыгъы!

Жай дуньягъа жарыгъынгы,
Къууанч берген Октябры!
Бер дуньягъа жылыуунгу,
Къулач керген Октябры!

ЖЫРНЫ, ГЮЛНЮ ДА АЛГЪАНМА НЁГЕРГЕ

Къууанчха да, бушуугъа да жегерге
Жыр да, гюл да туугъандыла жалгъаныб.
Жырны, гюлню да алгъанма нёгерге,
Къыйын жолгъа ашыкъ-бушукъ атланыб.

Абынсам да, жюгюнсем да, тыйылмай,
Къыдырама ёрлю-эншли жолумда.
Башханы къолундан гюлюн сыйырмай,
Ёз гюллерими элтеме къолумда.

Босагъама къууанч, бушуу келсе да,
Жырла тагъа, алларына чыгъама.
Уллу къайгъы тынчлыгъымы бёлсе да,
Аны хорлаб озаргъа ашыгъама.

Бушуу кюнде, жырымы нёгер эте,
Ауур къайгъыны башымдан ташлайма,
Къууанч кюннге, бютюн къууана жете,
Кёл кётюрюб, жарыкъ жырлаб башлайма

Хукму эте сёзюмю къыйматына,
Ахшы тенгим, ауазымы эштсенг'а!
Эринмейин, жууукъ келиб къатыма,
Къууанч жырыма сен эжиу этсенг'а!

КАВКАЗДА КЪАРА ШАУДАНЛА

Кёк булутсуз, кюн да — кызыу,
Барама, арыб-талыб,
Аркъам терлеб, ач да болуб,
Уссабдан ичим жаныб.

Гелеу сыртха жете келиб,
Шауданчыкъгъа тубедим:
«Буму болур жомакъдагъы
Къара шауданчыкъ?» — дедим.

Къара шаудан шырылдайды,
Ташчыкълада къалтырай,
Жолоучуну чакъырады,
Кюзгю кибик жылтырай.

Къалпагъымы ташха салыб,
Шауданнга бауурландым.
Солуб-солуб, тогъуб-тогъуб,
Мен, зауукъ эте, къандым.

Махталады къара шаудан
Битеу кавказ халкълада:
Жангы кюч алыб барама
Жашил гелеу аркъада.

Къара шаудан — эр жигитни
Умутуна жетдирген,
Жомакъдагъы баймакъ атха
Къуш къанатла битдирген.

Къара шаудан гиртчилейди
Арыб келген санланы.
Ким унутур кавказ тауда
Бу къара шауданланы!

САКЪ ЖАУУННУ АЛЛЫНА

Алим Кешоковха

Къоргъашин чачын силдейди тау башы,
Черек суу да кюмюш тилин созады,
Жаланады суу жагъаны хар ташы.
Жашил агъачны жел тарай озады.

Ол, жылкычы киби, тарда учады,—
Кёк атлы келечиси сакъ жауунну.
Тау, башын кётюрюб, бетин ачады,
Бийикге чачады булут къауумну.

Төгерек шошду. Тау кюн, келин киби,
Юялыб, бетин шарф бла жабады.
Терекле тохталла, къалкыугъа кириб.
Черек сууну уа иши гузабады!

Акъ жашнаб, кёк турду гюрюлдегенлей,
Хуна оюлгъанча, тобла атханлай,
Къанга тюблю юйде деу эмегенле
Юй керекни суйреб-суйреб тартханлай.

Тау тёппеде биреу шибиле тартды —
Төгерег'а зынгырдайды, кюледи.
Элия тиягъын кынгыр узатды.
Къууандым: сакъ, жылы жауун келеди!

Кавказ тауда туугъан закий поэтле
Барадыла сакъ жауунну аллына.
Жибиширге, болгъаныча адетде,
Къууанышыб табигъатны халына.

Жауун алагъа жылы бурчакълайды,
Хар тау тѣпеси ийнакълаб аланы —
Тансыкъ болгъан жашларын — къучакълайды,
Поэзиясын жая бай тауланы.

Қишиликден, гюлден толу бийик тау:
Адам иши, къуш къанат тауушлары,
Тау гюрюлдеу, жауун, суу да шууулдау —
Поэзиягъа башламдыла бары.

Поэтле сакъ жауун таба келелле,
Аны тазалыгъын жыргъа салыргъа.
Суху желге аркъан атыб кѣрелле,
Кѣрелле шибиля жарыкъ алыргъа.

ПОЭТНИ ЮСЮНДЕН БАЛЛАДА

Азрет Будаевну эскере

Төгерек кёл кюзгю сыфат алады.
Анда хар затны баштёбен кёреме.
Ол, алай болмай, кюлюб, чайкъалады,
Ол кеси тюпбаш болгъанын сеземе.

Жууугъуракъ жанлайма жагъасына,
Тюрслеб-тюрслеб, къарайма теренине.
Кюмюш форель да чыкъмайды башына,
Тюпбаш жашил таула къатыш кёрюне.

Дылгам таула арасында, теренде,
Сахеник булутчукъ сабыр жюзеди.
Ол кёлню теренинде эсленигенде,
Хуппегиде хумжуча кёрюнеди.

Къойнунга тартаса, кёзбау Чирик Кёл!
Келген досну жашыртын уулай турма.
Тазалыгъынг бла алдауунгу бёл!
Алдар болсанг, къонакъланы чакъырма.

Кесинг бир ёгюз кёзю — төгерек кёл!
Жоя келгенсе алдаб тутханынгы.
Инженерни да тутханса дейди эл.
Айталла поэтни да жутханынгы.

Кесинг — жилямугъу бир суйген къызны,
Жилямукъну бизден неге сурайса?
Энди биз къойгъанбыз жиляуубузну,
Сен'а, шош жумула, дайым жиляйса.

Баргъан суугъа къошулургъа жалына,
Таша бушууунгу мудак сагъына,
Жилямукъларынгы тѣге аллына,
Къысыласа Черекни къучагъына.

Бушуу жилямугъунгу жаймаз ючюн,
Суху Черек, сакъалында жашырыб,
Сызгъырыб барады, аямай кючюн,
Таурухунгу тар аузундан ашырыб.

Чирик Кѣлге къайгъы бла келеме,
Анга къарайма, кѣз алмай юсюнден;
Азретни да тюбсюз кѣлде кѣреме...
Поэт чыгъалмайды аны ичинден.

Кѣзюн ачыб кѣрюнеди сыфаты,
Сѣлешир умут этиб, кѣрген сайын,
Суу ауурлугъу уа басыбды къаты,
Эринлерин къымылдаргъа къоймайын.

Андан сора Азрет, къысыб кѣзлерин,
Азгъан бетин булгъайды жан-жанына,
Ачыкъ эштдиралмаса да сѣзлерин,
Белги бере ѳлмей сакъланнганына.

Ол, ѳлсе да, ѳлмегенлей жашайды,
Тенгди халкъыны суйген жашларына.
Назму сѣзю къанатлыгъа ушайды.
Шек жокъ аны ѳмюрге жашарына.

Болушалла поэтни назмулары
Коммунизм ючюн кюреширге къаты.
Жау къолунда жойдурса да къадары.
Эсимде жюрюр тенгими сыфаты

Сууукъ сыны, кенг кѣбыры поэтни,—
Чирик Кѣл, сакълайса багъалы саугъа.
Санга келеме, тутмай ачыу дертни.
Жюрек кѣаным кѣайнайды кѣанлы жаугъа.

Саламлашыб, артха кѣайтыб кетеме,
Сабыр Чирик Кѣл, мен сени кѣатынгдан.
Сақъла поэтни,— аманат этеме
Битеу малкѣар поэтлени атындан.

Огъурлу поэтибиз, сыфатынгы
Жюрегиме тюрегенлей барама.
Кѣл да, суу да жуталмазла атынгы.
Халкѣгъа кѣыйынынгы жокѣгъа санама.

КЪАРА КЪУШНУ ЁЛЮУЮ

Къара къуш, бийикден къараб.
Хар кырдыкны кѳреди.
Ол, жумулуб, кѳкден жерге,
Таш атханлай, келеди.

Жерге жетиб, къанат къагъыб.
Кѳтюрюлдю хауагъа.
Учуб барады бийикге,
Тюклери желде агъа.

Бир кесекден башлады ол.
Чыгъалмай андан ѳрге,
Бодуркъуча, аз силкине,
Тюшюб келеди жерге.

Келе-келиб, доп деб, тийди
Къалын гелеу къыртишге.
Сейир эте, къараб къалдым
Бу тамашалыкъ ишге:

Агъазчыкъ, ычхыныб, къачды
Бу къушну тырнагъындан.
Къушну уа къаны барады
Юзюк богъурдагъындан.

Кѳкде таланган къара къуш
Шош, жан ала турады,
Дѳрдени да жыртылыбды.
Мыллык ийис урады.

ЧЫНТДЫ ПОЭТНИ НАЗМУСУ

Окьсуз кьауалча болмаса фахмусу,
Чынтды поэтни болады назмусу:
Жарыкьлыкьгьа кюн жарыгьын алгьанча,
Тейри кьылычдан бояула салгьанча.

Шибия жылтырау — жылтыраууду,
Кёк кюкюреу — гюрюлдеб барыууду,
Гууулдауу — гелеу сыртда жел кибик,
Хар тизгини — бай жашагьан эл кибик.

Қызла, сиз ийнанмагъыз,
Келечиле келселе:
«Қъарт кишини къойнунда
Қъалач барды» — деселе.

САГЪЫШЛАРЫМ

Кесим жангыз жолда бара турсам да,
Сагъышларым жүрүйдүлө биргеме.
Мен аланы не кенге букъдурсам да,
Ала мени кьоймазларын билгенме.

Ма тюшеди жаш кезиуом эсиме:
Чана тартыб, жангы кьарны жыргъаным,
Тенглеримден нёгер этиб кесиме,
Отуннга кетиб, кьайталмай тургъаным.

Чабырларым бузлаб, табаным юшюб,
Буюкьгъан кьолларыма ух-тух эте;
Къашыма, кирпичиме кьырмакь тюшюб,
Кьол бармакьларымы кючден тюзете,

Эсимдеди башха арбазгъа киргеним,
Жангыз атча жегилиб кьол чанама.
Энтда да кьалмагъанды термилгеним
Мени ёксюз кьюоб кетген анама.

Атам, анам сау болса эди мени,
Айтырем алагъа сагъышларымы,
Сабий жылларымда мен кёргенлени,
Андан сора да жашагъан халымы.

Энди халкьым эштсин сагъышларымы,
Олду мени антлы кенгеш нёгерим.
Махтайма жайларымы, кьышларымы.
Жокьду жашауумдан тарыгьыр жерим.

Кесим жангыз жолда бара турсам да,
Сагъышларым жюрюйдюле биргеме.
Мен аланы не кенге букъдурсам да,
Ала мени къоймазларын билгенме.

ОТ БЛА СУУ

Къзанда таза сууну
От суху къайнатады,
Дыгаласха къалдырыб,
Тылпыу этиб атады.

Чыкъырдаб жаннган отха
Суу чайпалды, тегюлдю —
От къаралды, ечюлдю.
Суу'а, харх этиб, кюлдю.

ТАРТ, АЛАШАМ!

Акъ сабанны сюреме,
Къара урлукъ салама;
Ташдан, хансдан тазалаб,
Сары мирзеу алама.

Мени темир алашам,
Пырх-чырх эте, барады;
Тизгин баразалада
Нал ызлары къалады.

Тарт, алашам, жыра бар
Акъ ёзенни бауурун.
Эштмебиз, чарт къоймасакъ,
Къыйматчыны дауурун.

ЖАШИЛ ГЕЛЕУ

Былай элпек табыб, кьатапа жабыу
Ким жайгъанды ёзеннге тау тубюнде?
Нечик ариу жылтырайды бу жабыу
Жауунну ызындан ачылгъан кюнде!

Чёблеге чанчылгъан инжи бюртюкле
Кёз кьысалла, хычыуун кюннге къараб.
Кюн да кюмюш садакъ окъла атады,
Гелеуде инжи бюртюклени мараб.

Къалын чачлы жашил гелеу, бек гелеу,
Жаш жылларымда тёшегим болгъанса.
Сууча баргъан заман не кёб озса да,
Жашил гелеу, сен эсимде къалгъанса.

Эсимдеди сюелгенлей туруучунг,
Ауур ёгюз, бара-барыб, басса да,
Жангыдан ёсерге терк тирилиучюнг,
Жютю чалгъы туб сарынгы ачса да.

ЖЫРЛА, БУЛБУЛ, ҚЪУУАНЧ ЖЫРЫНГЫ

Къайсын Кулиевха

Булбул нек мудах жырлайды
Темир чалдишде?
Тегерегин нек тырнайды
Қъазауат ишде?

Кюрешдеди кышы, жазы,
Азатлыкъ ючюн.
Эшгиледи жыр ауазы,
Юзюлмей кючю.

Не медет, жылла ётелле,
Бир бирни къууа,
Сылжыраб, озуб кетелле,
Къайгъыла тууа.

Булбулну зулмучу залим,
Тутуб тузакъгъа,
Суху юзюб жырлау халин,
Элтди узакъгъа.

Тенгизден да ётгереди —
Къум ёзенине,
Анда да азаб береди
Жырлау ёнюне.

Табмаса да ашар ашын
Не ичер сууун,

Булбул, эншге тутмай башын,
Жырлар жарсыуун.

Таралтады мудах жыры
Жаш жүреклени,
Эсленмей эни, кыйыры
Кёб тилеклени.

Ол тилейди темир аудан
Азат болурун,
Ычхыныб зулму жашаудан,
Эркин солурун.

Етмейди жарлыны сёзю
Чапыракъдан да.
Узакъгъа къарайды кёзю.
Жокъ узакъдан да

Ахшы умутуна себеб,
Къууанч этерге,
«Шукур болсун, азатма!» деб,
Учуб кетерге.

Акъырын саркъа баралла
Къарангъы жылла.
Жүрекге жара салалла
Тарыгъыу жырла.

Тура туруб, ажал келиб,
Залимни элтди,
Булбулгъа уа, къанат кериб,
Учар кюн жетди.

Залим этген зулму ишни
Сёгюб, чачдыла;
Эшигин темир чалдишни
Кенге ачдыла.

Чыкъды булбул, кьууанч этди
Кюннге, хауагъа.
Жырлай-жырлай, учуб жетди
Жашил таулагъа.

Тау гюрюлдеу, чучхур таууш,
Агъач шууулдау,
Терен куртлу боран аууш,
Болмайла чырмау

Кёбню кёрген, кёл кётюрген,
Эркинге чыгъа,
Туугъан жерде къанат керген
Жарыкъ жырчыгъа.

Сюеди халкъ, мудахланмай,
Кёб жашарынгы:
Жырла, булбул, талыб къалмай,
Кьууанч жырынгы!

ИЙНАНМА

Кюз артында терекден
Чапыракъла агъалла.
Жарсыма: жаз башында
Жангылары чагъалла.

Жарлыма, деб, жиляма.
Байма, деб да, къууанма.
Тюрленну жокъ, дегеннге
Бир заманда ийнанма.

МАРКО ВОВЧОКГА

Азаблы кюнле баргъан эдиле,
Биринден къарангы.
Ма ол зор кюнле салгъан эдиле
Жаш жюретингде жарангы.

Жарсыучу эдинг, эриучю эдинг
Бугъоу инжитген къуллагъа.
Тарыгъыу айта келиучю эдинг
Къулакъ салгъан ахуллагъа.

Кюзгюча къурай китабларынгы,
Жашауну туура этиученг.
Оюмларынгы, хыйсабларынгы
Сын ташныча, бегитиученг.

Халкъ ёкюллери сие эдиле
Хапарларынгы кючлерин.
Бийле уа, къозуб, кюе эдиле,
Ачыу сыйырыб ичлерин.

Таукел айгъакълаб, налат бергененг
Жерде зорлу жашаулагъа.
Жюретинг бла сюйюб келгененг
Кавказда Малкъар таулагъа.

Мында да халкъгъа кюн тенг тийсе да,
Тенглик жокъ эди жашауда.
Бий къулну азат этиб ийсе да,
Къул инжий эди тар ауда.

Юйюнгию аллы арба жол бла
Таулула, Нальчикден къайта,
Озуучу элле, санга кьол булгъай,
— Кеч кьолай болсун,— деб айта.

Акь Суу элииден, Хасаниядан
Бар эди бек кёб танышынг.
Сени ийнакълай келген хар адам
Этгенди санга алгъышын.

Акъай улуна, Кючмез улуна
Тюбеученг, дейле, баш ура;
Жашил жолчукъгъа чыгъыученг, дейле,
Шуёхларынгы ашыра.

Талай таулугъа шагъырей болуб,
Эмчек эгешча жашай энг.
Сен сабыр эдинг, огъурлу эдинг,
Мени анама ушаенг.

Кавказ аязы сымарлай эди
Кесинг орнатхан гюллени,
Мангылайынгы ол сылай эди
Тынч, жабсарыр ючюн сени.

Жабсарыу себеб болалмай эди
Заман излеген сылтаугъа.
— Акъыллы кьонакъ ёлюб кьалды,— деб,
Мудах хапар келди таугъа.

Таулу жарлыла бара эдиле
Нальчик башыны жолуна.
Мудах кёз бла къарай эдиле
Оба тёбенги жоруна.

Талай замандан умутунг толду:
Зулму оноу гунч этилди.
Халкъны жашауу зауукълу болду.
Къынгыр жолу тюзетилди.

Совет къралны эркин халкълары
Сыйлы кѣрелле атынгы.
Мермерден жасаб, къабыр башынга
Салдыла сау сыфатынгы.

Таудан булутла — акъ гюлмендиле —
Хауада жюзе жетелле,
Сабыр чулгъаныб, сени сынынгы
Сериуюн, салкъын этелле.

Атынг аталгъан совет школдан
Жаш пионерле баралла,
Сени эскере, таш этегинге
Гюл къуршаларын салалла.

Къойгъан юйюнгю музей этдиле
Къабарты-Малкъар халкълары,—
Аны кѣрелле огъурлу адамла,
Ийнакълайдыла хар бары.

Украин халкъны халкъым сюеди.
Шуѣх жашай, къууанабыз.
Бир бирге къарындашлыкъ этгенлей,
Насыб жолунда барабыз.

Ерге ѣтсем да, эншге кетсем да,
Сынынга дайым къайтырем.
Эшталыр болсанг, жангы жашаудан
Къууанч хапарла айтырем.

Амма, не файда, оба сын ташы,
Қъучакъласанг да, жукъ билмез.
Қъабыр ичинде бир жукълагъаннга,
Не зат айтсанг да, эштилмез!

Қесинг суююучю кертме терегинг,
Қъалауур кибик, турады.
Биягъы аяз Қавказ тауладан
Обанга салкъын урады.

УНУТМАБЫЗ

Дмитрий Бычковну эскере

Туугъан жерибизге душман чабханда, —
Жарыкъ кюнюбюзню булут жабханда,
Сюелгененг, сауут алыб къолунга,
Арсар болмай, атланганенг жолунга.

Душман бла бетден бетге тюбешдинг,
Ата журтунг ючюн къаты кюрешдинг.
Элгенмединг душман тобдан, окъдан да.
Элгенмединг сермешиден, отдан да.

Аскеринги атакагъа элтеенг,
Душман сатырланы седиретеенг,
Батырлыкъны жангы юлгюсюн сала,
Тенглеринги арасында махтала.

Уруш оту, жана кетиб, ёчюлдю.
Совет халкъгъа рахат ишлер кюн келди.
Ол кезиуде да алда болду жеринг,
Бютюн аслам эди тенгинг, нёгеринг.

Эсимдеди, экибиз да жол салыб,
Галинаны, Андрюшаны да алыб¹,
Баргъаныбыз Чирик Кёлню башына,
Къарар ючюн Кязимни сын ташына.

¹ Г а л и н а — Д. Бычковну къатыны,
Андрюша уа — жашчыгъы.

Қесек халқымы сен ариу керееңг,
Анга жүрек жылыуунгу береенг.
Тенглеринг, сүйюб, айтабыз атыңгы.
Емюрде унутмабыз сыфатыңгы.

ЖАЗ-БАШЫНЫ ЖЫЛУУ

Къар таулагъа ёрлеб кетди
Къыш боранны улуу.
Ёзенлеге жырлай жетди
Жаз-башыны жылуу.

Ашыгъалла, къутуралла
Тау тарлада черекле.
Кюннге къубуллуб туралла
Жылуу сезген терекле.

Жылыналла, тирилелле
Кырдыкла да, малла да.
Кюмюш кишиула иелле
Суу бойнунда талла да.

Сары салкъынлыкъла болуб,
Керти чумла чагъалла,
Чертлеуюк, жерк терекле да
Мор сыргъала тагъалла.

Эмен чапыракъла къыстау,
Шыхырдашыб агъалла.
Эрик, балли, шабтал, кёкен
Бирден чиммакъ чагъалла.

Чагъалла, къара кийизге
Акъ жууурт чачылгъанча,
Кюле тургъан негрлини
Тишлери ачылгъанча.

Жел кьакьса, терек тѣпеле
Сюрюшелле, бошайыб,
Сабырланыб, кюн жылытса,
Тынгылайла, шошайыб.

Сабанчы уа темир атын
Жюгюндюре барады,
Сюргю жерни баууруна
Баразала салады.

Кѣкде гулмак, боз булутла,
Кюн тиякьны жашыра,
Таула таба барадыла,
Бир бирлерин ашыра.

Биринчи жол кѣк кюкюреб,
Кырдык жауун жетеди,
Къарт кьойчу, бичакъ бурнундан
Къабыб, тилек этеди.

Жаш нѣгери, анга къараб,
Бюсюремей, кюледи.
Ол тилекни болушлугъу
Болмазлыгъын биледи.

Жашау ючюн, байлашмайын
Тилек бла, жор бла,
Жаш сезеди иш барырын
Илму элтген жол бла.

Ийнек саугъан жигер кьызла,
Акъ халатла да кийиб,
Сют бидонла тизедиле,
Халкьгъа зауукьну суйюб.

Къар таулагъа ёрлеб кетди
Къыш боранны улууу.
Ёзенлеге жырлай жетди
Жаз-башыны жылуу.

ЛЕНИННИ ОКЪУУУ

Ачыкъ кёребиз уллу Ленинни
Осуятлары толгъанын,
Ленин къурагъан Совет къралны
Къалай насыблы болгъанын.

Ленин ёлгенди, иши барады,
Кёл этдиреди жолумда,
Аны окъууу тюз жол салады,
Къарыу болады къолумда.

Аны окъууу, кюнча жарытыб,
Жайылыр сау Жер шарына,
Урунганлагъа жолун танытыб,
Къууанчлыкъ берир барына.

ХОРЛАУ БАЙРАКЪЛАРЫБЫЗНЫ ТЮБЮНДЕ

Миллетлени шуёх этген, тенг этген,
Тау тарланы чыгышларын кенгертген,
Жалпакъланы сюрюуледен толтургъан,
Череклени электро кючге бургъан,

Къысыр къаяланы жыргъан, атдыргъан,
Юслеринде темир жибле тартдыргъан,
Залимликни бугъоуларын юздюрген,
Кючюне дуньяны сейирсиндирген.

Сенсе, керти жарыкъ берген Октябрь,
Совет халкъ ийнакълаб келген Октябрь,
Хар байрамдан сыйлы кёрген Октябрь,
Къанатларын кенге керген Октябрь.

Аулакъланы сугъарыб къандырыргъа,
Къызгъанч жерни да чомартландырыргъа,
Элпек мирзеуню къууанчлы алыргъа,
Къоншулагъа жангы юлгю салыргъа,

Череклени, тыйыб, тенгиз этебиз,
Сыртны, тебени чачыб тюзетебиз,
Къуу аулакъллагъа арыкъла элтебиз;
Жыл сайын умутубузгъа жетебиз.

Совет адам, ракетагъа да кириб,
Ракетаны узакъ космосха сюрюб,
Кече, кюн къажымай, учуб къайтады,
Сау Жер шаргъа сейир хапар айтады.

Қосмонавт совет илмуну махтайды,
Бу учханын Октябргъа атайды,
Чакъырады халкъгъа жумуш этерге,
Батыр барыгъа дайым алгъа, ёрге.

Ленин, ленинчи партия жандыргъан,
Халкъланы эркинликге атландыргъан
Октябрны жарыкъ оту таркъаймаз.
Урунган халкъ ленинчи жолдан таймаз.

Ишде жетишимлеге къууанабыз,
Жырла айта, къобуз согъа, барабыз,
Уллу Октябрны байрам кюнюнде
Хорлау байракъларыбызны тубюнде.

ЕМЮР ДОСЛУКЪ

Жел, юфкюрюб, жол юсюнден
Букъуну кенг къууады.
Жай жауун да, къамичилеб,
Боз асфальтны жууады.

Кюн да, булутланы тешиб,
Жерге жарыкъ иеди,
Ол да мында къууанч тойну
Шарт кёрюрге сюеди.

Дагъыстандан келгендиле,
Къонакъ болуб, къардашла.
Эштиледи зурна таууш,
Тибсейле кызла, жашла.

Той барады, кызынады,
Къарс да хыны урула.
Субай кыыз да сюзюледи,
Тенг жашына къубула.

Сюйюб, ийнакълаб къарайбыз
Жарыкъ тойну халына.
Халкъым дос къолун береди
Сыйлы къонакъларына.

Хар юйюрге къууанч жашау
Бютюн ёссюн, жашнасын!
Жюреклене байлашдыргъан
Ёмюр дослукъ жашасын!

Къарагъанда, сурат кибик, эринг бар.
Жашар ючюн, къала кибик, жеринг бар.
Есе тургъан ууакъ сабийлеринг бар.
Къайдан чыкъды санга бу ачыу къадар?

Елюгюнгю асмакъ баудан алдыла.
Сабийлеринг энди ёксюз къалдыла.
Не сорайым сангыраугъа, сокъургъа?
Жетишмедим жюрегинги окъургъа.

Ахлунг, тенгинг жер-жерледен жетдиле,
Сен жарлыны къабырлагъа элтдиле.
Элли къартла жаназынгы этдиле,
Мудах къараб, дууа тутуб кетдиле.

ЖИБИТ МЕНИ, ЖАУУНУМ

Къоргъашин бетли булутла
Сыртладан сюелдиле,
Кёкде чулгъана, булгъана,
Башыбызгъа келдиле.

Кёк къара мугъели болду,
Мудахлыкъгъа батханча,
Сора кюкюрей башлады,
Ауур тобла атханча.

Узакъдагъы гюрюлдеуле
Энди жууукълашдыла.
Зыка жыя тургъан жашла
Чаллыкъдан терк къачдыла.

Баралла, зыка кётюрюб,
Ашыгъалла эл таба,
Бирде ууакъ-ууакъ атлай,
Бирде уа хыны чаба.

Мен'а къалдым ашыкъмайын,
Тансыкълаб тау дауурну,
Жерге къууанчлыкъгъа санаб,
Кёкден келген жауунну.

Жел сюрюб келген жауунла
Таракъ-таракъ жетдиле,
Терекледе чапыракъла
Шыбар-шубур этдиле.

Шибиля да, чартлаб ётюб,
Кёк эки бёлюнеди.
Туугъан жерими жаууну
Хычыуун кёрюнеди.

Жау, жауунум, къуй, жауунум,
Сериуюнлюк алдырыб,
Мени да жибит, жауунум,
Сыртым бла бардырыб!

Жауун жауар, кюн да тиер,
Кёк да ачы кюкюрер.
Къыйынлыкъда чыныкъмагъан
Терк элгенир, титирер.

УНУТ

«Қыарт кишиге жаш қатын,
Башха болмай,— баш ауруу.
Жаш қатыннга қыарт киши,
Башха болмай,— тиш ауруу».—

Деб, жүрюген айтыну
Сен дайым эсингде тут.
Қыарт эсенг, жаш қатыннга
Термилиуюнгу унут.

Кесим ашын берген парий
Манга юрюб чабады,
Юсюме гырылдай кетиб,
Балтырымдан къабады.

Кёб кыйыным, сыраф болуб,
Худур суугъа кетеди,
Адамгъа ит шуёх эди,
Бу уа итлик этеди.

ИТ БЛА ТУМАН

Элге кириб келеди
Туман, кьалын кьаралыб.
Ол туманнга юреди
Сылхыр ит'а, кьадалыб.

Туман басмай кьалмады.
Ит юрюб атылса да.
Кьарт парий сезалмады,
Туманнга батылса да.

Тогъай Къолдан суу келеди
Кюзгю кибик жылтырай,
Тюзге чыкъса, сюзюледи,
Сабыр саркъа, къалтырай.

Кюмюш чабакъ балалары
Къарелдилей ётелле,
Шыгъырт болса, ала бары
Къонкъулдеге кетелле;

Тюшмезге бек сакъ болалла
Чабакъчыны аууна,
Алдатмай, бугъуб къалалла,
Онг бермей къармаууна.

Чабакъчы уа,
Къурукъ алыб,
Къармайды мюйюшлени,
Чабакъгъа да жашау бермей,
Къураб къужур ишлени.

ОЛ — ЖИГИТЛИКДИ

Тюлкю эл кыйырына
Кече сайын жетеди,
Гумаланы гедешден
Тауукъ алыб кетеди.

Гума барды ингирде
Къоншусуна — Кютюге,
Ол бир амал этсин деб,
Бу заранчы тюлкюге.

Кютю, сарыуу кыйнай,
Чыгыб келди эшикге.
Темир къабханны элтиб,
Салды тюлкю тешикге.

Ол кече, танг аллында,
Тюлкю тюшдю къабханнга,
Быллай палах жетерин
Аз да билалмай анга.

Танг жарыгы жетгенлей,
Гума барды гедешге.
Сейир этиб кырайды
Мында бу кужур ишге:

Къабханда — аякъ юзюк!
Къаллай азаб жетгенди!
Тюлкю, ючаякъ болуб,
Къалай кыачыб кетгенди?

Ез аягын кемириб,
Қабхандан құтулғанға
Махтау, ыспас әтеме.
Ол — жигитликди анга!

ОНЕКИ КЪУШ

Бир юядан чыгъыб, кѣкде сюзюлюб,
Барадыла онеки къуш, тизилиб,
Учхан тауушлары инчге сызгъыра,
Узакъ жолну тѣбелерге кыдыра.

Къыл-къобузча согъула къанатлары,
Бир бирни ызындан тизилиб бары,
Къалын хауаны жыра дѣрденлери,
Шарт эслене бийикден кѣргенлери,

Хар бириси къанатларын кенг кериб,
Битеу кючню бийик учуугъа бериб,
Учадыла, тизилиб, онеки къуш,
Хычыуун кѣрюнюб бийикде учуш.

Ючюсюню бѣксюмлери акъдыла,
Къанат къыйырлары да къырпакъдыла.
Ала учсала, жер кебин киеди,
Сууукъ боран да улургъа сюеди.

Тѣртюнчю къушну да халы чомартды,
Аны энчи кеси аты да Мартды.
Ол къуш жерден акъ кебинни сѣгеди,
Кюнлюмлеге жашил кырдык себеди.

Дагъы эки къара къуш учадыла,
Жерге жылыу эшикни ачадыла.
Жер да, жашил кийиниб, кирпилдейди,
Боз туманны таула таба силдейди.

Агъач чагъыб, таш жылыныб бошайла,
Татлы жукълаб, юянганга ушайла.
Къой, къозу да, макъыра, секирелле,
Ийнекле да, къызышыб, ёкюрелле.

Къара къушла, чыдамай, ашыкъдыла.
Ызларындан жохар къушла чыкъдыла.
Ала да къанатларын кенг жаялла,
Тизилишиб, шуулдаб узаялла.

Узаялла ючюсю да, къызыныб,
Жетген жерлерине жая къызыулукъ.
Дагъы чыкъдыла эки къуш, жел эте,
Къызыулукъну, иссиликни сел эте:

Бир бирни ашыгъыб сюре келелле,
Жер юсюнде кёб тамаша кёрелле.
Кёрелле терекледе жемишлени,
Сабанладан мирзеу ташыу ишлени,

Школчуланы окъургъа баргъанларын,
Чапыракъланы да саргъалгъанларын,
Сакъ жауунну киршиге айланганын,
Кюн кёзюн да, къыздырмайын, жанганын.

Черек сууну, къутурмай, сюзюлгенин,
Зурнук сюрююню югга тизилгенин.
Онекинчи къуш барады ашыгъыб,
Бирси къушладан да бийикге чыгъыб.

Къанатларын кенге жая, узата,
Кёзкёргенни, кюн чыкъгъанча, къызарта,
Жерде акъны, къараны да таныта,
Толгъан айдан эсе иги жарыта,

Бу кыуш туююл акъ, кыара, жохар, сары.
Мынга тамаша кылмазмы халкъ бары!
Аллындагы кыушну кыанат жылтинин
Аузунда элтеди, кюйдюрмей тилин,

Жер-жерде от тиргизирге жылтинден,
Халкъ жылынсын, кыуансын деб хар кюнден.
Уч, кызыл кыуш, кызыл нюрюнгю жая,
Жетген жеринг жарыр ючюн, тынчая!

КЮЧЮК

Къара кючюк чайыр жолгъа чабады,
Автомобилни чархындан къабады.
Резин чархдан ол не татыу табады?
Сылхырбаш, баям, эшигин жабады.

Тагъылса да, сынжырдан ычхынады.
Юрюрге, талашыргъа тузсунады.
Автомобиль озса, ачыусунады,
Ол кесинден къачыб баргъан сунады.

Энтда автомобиль жетди, шырылдаб,
Кючюк анга чабды, юрюб, гырылдаб.
Ал чархындан хыны сермеди аны —
Кючюк къалды, жайылыб аууз къаны.

Машинала женгил-женгил ётелле,
Ит мыллыгын басыб-басыб кетелле.

ГЮЛНЮ ЧЫГЪАНАЛАРЫ

Чыкъ тюшгенди кызыл гюлге,
Инжилеча жылтырай,
Хар чыкъ тамычы ичинде
Кюн тиякъла къалтырай.

Гюлден ургъан ариу ийис
Хычыуунлукъ береди.
Ол алапатны къатында
Мычырыгъым келеди.

Угъай, ишге ашыгъама.
Тебиредим жолума.
Гоккаланган гюл чопалны
Юзюб алдым къолума.

Энди уа къолум къанайды,
Кѣб болду жаралары.
Гюлню да бола кѣреме
Жютю чыгъаналары.

АНАЛА ДАУЛАШЫУУ

Анала арасында
Байтал башлайды кишнеб:
«Хар хайыуан баладан —
Мени тайым ариу» — деб.

Ийнек айтды, мёнгюрдеб,
Мюйюзлерин да силдеб:
«Жер башында бек ариу —
Мени бузоуумду!» — деб.

«Мени кьозум ариуду!» —
Деб, кьой да макьырады.
Бурма туюкю кьозусун
Туурагьа чакьырады.

Эчки, кылдыгьа миниб,
Кёзлерин жылтырата,
Махтайды улакьчыгьын,
Жигейин кьалтырата.

Гизилерин да тизиб,
Кьарт мегежин да жетди:
«Мени гизим ариуду!» —
Деб, хурт-хурт эте, кетди.

Алай хорлайды барын
Суху окьугьан эшек:
«Барысындан да ариу
Мени гылыуумду!» — деб.

Анала даулашсала,
Эшек бютюн чочуйду:

«Гылыучугъумдан ариу
Жан жокъду!» — деб, окъуйду.

Къадыр'а бир байталгъа,
Бир эшекге къарайды.
Хар анадан да тюзге
Бу экисин санайды.

Аналаны барын да
Эшек, кычырыб, женгди.
Даулашыу, кѣбге дери
Бара кетиб, тюгенди.

САУ КЕЛ, САУ КЕЛ, ЖАНГЫ ЖЫЛ!

Жангы сутка башланыуну шагъаты —
Кремльни къаласыны сагъаты,
Занг-зунг эте, онекини къагъады,
Салкъын къар да себелейди, агъады.

Себелесин, себелесин жылы къар,
Тигелесин, тигелесин хыны къар,
Жер юсюне болсун мамукъ жууургъан.
Керек туйюл жерге сууукъ къууургъан.

Къанатында алыб келген къууанч жыр,
Сау кел, сау кел, сыйлы къонакъ—Жангы жыл!
Кюмюш къанатынги силде, кенге кер,
Мамыр халкъгъа ырысхыны элпек бер,

Жашла, къызла къууанч тойгъа барырча,
Жарыкъ къартла алгъыш аякъ алырча,
Зауукъ жашау бютюн жашнаб жарырча,
Битеу къралла бизге сукъланырча.

Жангы жылны къууанч бла белгилей,
Жангы жылым жангы насыб берги, дей,
Алгъышлайма туугъан жерими барын,
Аны эркин, жигер, жигит халкъларын.

Алгъышлайма сабанчыны, малчыны,
Халкъ насыбы ючюн иште алчыны,
Алчылагъа саналгъан ишчилени,
Къурулушла къалагъан ишчилени,

Илмуну бек ёсдюрген алимлени,
Окьюуну таза билген сабийлени,
Юйлеге жылыу берген аналаны,
Кьюуаныб, кюолларын тута, аланы.

Кремльден сагъат кьякыгъан тауушха,
Аны ызындан Гимн сокыгъан тауушха,
Тынгылайма, кьюуаныб, кюулакъ салыб,
Ере туруб, кюолума бокал алыб.

Эркин халкыны эркин ауазы бла,
Озгъан жылны рахматлы ызы бла
Къанатынгда алыб келдинг кьюуанч жыр,
Сау кел, сау кел, сыйлы кюонакъ — Жангы
жыл!

АТЛА, УЛЛУ ХИМИЯ!

Химияны тинтиу, кьошуу кючюнден,
Жангы харакет тууады хар кюнден,
Адамланы жарыкь сейирсиндириб,
Кёблени тюрлю-тюрлю кийиндириб.

Халкь, мюлкюне жегил, уллу химия,
Болмаз ючюн сюрдюню юсю мия;
Заводлагъа, фабриклеге кьош файда,
Ыразы болурча халкъым хар кьайда.

Санга ёсер жолну таукел кергенле,
Тамаша ишинги шынгарт кёргенле,
Сен мажарыр ишни тюз белгилейле.
«Уллу химиягъа — уллу жол,» — дейле.

Терекледе кёгет элпек болур деб,
Хар сабан асыл мирзеуден толур деб,
Химия, махтайма сени, кьууаныб,
Мюлкге онг бериинги туура таныб.

Хар бир жерге эркин, чомарт багъарча,
Жерни юсю бютюн кьалын чагъарча,
Жангы жолда атлаялгъанынг кьадар,
Эркин атла сен, химия, батыр бар!

Энсиз илмуну теренине кире,
Химияда мадарланы ёсдюре,
Жерибиз жангы, сыбай журтдан тола,
Адам, мал да бютюн саулукьлу бола,

Жангы жетишимлеге кьууанабыз,
Кюнден кюннге алгъа таукел барабыз,
Дос халкълагъа жол ача, юлгю бере,
Жолларына жангы жарыкъ жибере.

Насып кьурагъан халкъгъа игиликте
Айны, уллу химия, уч бийикге!
Къанатында жаздыр ёмюрню атын,
Толтурт партияны этген муратын!

Атла, атла, уллу химия, кьыдыр!
Къыралымы мюлкюн бютюн байыкъдыр,
Хар кьырал да бизге бек сукъланырча,
Юлгюбюзню терен суюб алырча!

САКЪ АЖИР БЛА АЧ БЕРЮ

Ай жарыкъ кече жылкы
Гелеу тюзде кютеди.
Алай бир гатча бёрю
Жылкыны юркютеди.

Туу байталла барысы
Къайгыгъа къаладыла,
Къоркъгъандан тайчыклары
Арагъа аладыла.

Тор ажир, кишнеб-кишнеб,
Тегерекге чабады,
Гюренден чыкыгъан атны
Жалкъасындан къабады,

Къабыб, чибинлетеди,
Ызына къайтарады,
Жут бёрюню уа къуууб,
Бир ауукыгъа барады.

Бёрю, муштухул болуб,
Къачса башха дыркыгъа,
Ажир къайтыб келеди
Юлюшюне — жылкыгъа.

Чабады тегерекге,
Жылкыгъа сакъ къарайды.
Бёрю уа, энтда бугъуб,
Таш артындан марайды.

Хыйлячы ёрекъулакъ,
Тай тутаргъа ашыгъа,
Жууукълаша келеди,
Ауаналагъа бугъа.

Кёзлеринден от чыгъа,
Жылкыгъа хыны чабды,
Тайны кьой, кьарт байталны
Тюз арт бутундан кьабды.

Гетменлерин бегитиб,
Ол тартыша тургъанлай,
Ажир, жетиб, сермедн.
Тюз элия ургъанлай.

Бёрю, кангк деб, чартлады.
Жеталмай умутуна,
Ачы жара салса да
Туу байталны бутуна.

Ажир туягъы бла
Бёрюню тьойоб турду,
Дагъы, сыртындан кьабыб,
Кётюрюб, жерге урду.

Сора, артха бурулуб,
Жылкыгъа кишнеб барды.
Ач бёрю уа, сойланыб,
Таш жанында жан алды.

Муну кёрген кююш ай
Булутха чулгъанады,
Сакъ ажир'а жылкыгъа
Къалауургъа къалады.

ПОЭТ БЛА БАЛ ЧИБИН

Бал чибин учуб келеди,
Чаллыкълагъа, садлагъа.
Арсар болмайын киреди
Битеу, чакъгъан затлагъа.

Уча, къона, кире, чыгъа,
Нектар жыйыб, къадалыб,
Къайтады жамауатына,
Ажашмайын, жол салыб.

Ауур жүгюн, саугъа этиб,
Береди ол журтуна,
Къыйналса да, абчыса да,
Жетише умутуна.

Аны эскертеди, поэт,
«Жумушчума» дегенинг,
Къажымайын, халкъынг ючюн,
Дайым бал излепенинг.

ТЕМИРСОЛТАН

Жашау суйген Темирсолтан
Есдюрдю алма терек,
Табылмаса да хар жолдан
Терекге багъар керек.

Жапырылыб, къалын жасаб,
Бутакъ сайын гюл чакъды,
Алай гюллени, къурт ашаб,
Жартысы жерге акъды.

Къурт, созула, юя эше,
Ау межямын салады:
Акъ гюллени, къыркъа, теше,
Жашауларын алады.

Бир кюн акъ кёгюрчюн бала
Учуб, терекге къонду,
Къуртланы, бир-бир узала,
Хыны чёплерге болду:

Алайына жут къыртчыгъа
Эследи ол баланы.
Бала таба сызды кесин.
Тутуб, чачаргъа аны,

Юсюне жумулуб, келиб,
От салды жүрегине,
Къынгыр тырнакъларын, кериб,
Чанчды кёкюрегине:

Ыргъакъ бурнун, хыны къагъыб,
Бекледи тѣппесине,
Тюз бойнундан да бир къабыб,
Жумуб жыйды кесине.

Кѣгюрчюнню тюкчюклери
Себилдиле хауагъа,
Дагъы бирауукъгъа дери
Бара эдиле агъа.

Аны эслеб, Темирсолтан
Къош къауал бла атды,
Къан тырнакълы къыртчыгъаны
Баш токъмагъын чартлатды.

ТИЛЕК

Ингир къарангы бет алды.
Таудан аяз келеди.
Къара тауну тѣппесинде
Жарым ай сюеледи.

Ол къыб-къызыл сюеледи,
Харбыз туурамы киби,
Бир кыйыры булутлада,
Бири тѣппеге кириб.

«Жангы айла жарыкъдыла.
Бу нек кызыл болду?» — деб,
Акъчач къатын шыбырдайды,
Халкъгъа рахатлыкъ тилеб.

Тилеклени айта кетиб,
Аланы биргесине,
Кѣлю тола, кѣкге къараб,
Тилек этди кесине.

Ол тилейди жангы айда
Жангы насыб кѣрююн,
Ата Журт урушда къалгъан
Чалбаш эри келирин.

КЪАРТ ЧЕПЕНИ КЪАБЫРЫ

Жаш кезиуюн жигитликде ашыргъаѣ,
Кѣб гѣжефни, алыб, сыртындан ургъан,
Жур кийикни, тутуб, жууаш этиучю,
Миниген атын, къуш учханлай, элтиучю.

Къарыусузгъа болушургъа жетиучю,
Ажашханны тюз жолгъа тюзетиучю
Аты чыкъгъан Чѣпе ауруб жатады.
Епке солууун адыргы тартады.

Теренге кетдиле къара кѣзлери,
Кючден-бутдан эштилелле сѣзлери,
Суууйдула къоллары, аякълары,
Киришедиле арыкъ жиякълары.

Къарт таулуну аллында олтурама,
Кѣзюнден кѣзюмю алмай турама,
Сездим ахыр адыргысын Чѣпени:
Кѣз къарамаы бла ол чакъырды мени.

Тынгылар ючюн ахыр ауазына,
Къулагъымы жууукъ тутдум аузуна.
Кѣлюм не толса да, ташча, тѣземе.
Къарт Чѣпени осуатын сеземе:

«Балам, жашларым урушдан келселе
Не да уруш отунда жан берселе,
Мен эштмейин къаллыкъ сунмай къабырда.
Бауурланыб, къабырыма шыбырда».

Къалды Чѣпени къабыры аулакъда,—
Туугъан жеринден, элинден узакъда.
Атланама энди ары къайтыргъа,
Жашланы сау къайтханларын айтыргъа.

БОТАШ БЛА МЫРТА

Бир устукгу булут да жокъду кёкде.
Кюн аяусуз кьууурады хар нени.
Аяз кьалкьыйды, тебмей, тегерекде,
Иссн чахауаннга салыб тийрени.

«Сары дарий болдула жашил тюзле,
Жюреклеге тынгысызлыкь туудуруб.
Жалан кёкге ишаныу болса бизде,
Кьалыргьа болурла битимле кьуруб» —

— Деб, ашыгьады суу салыучу Боташ,
Шашхан Мыртагьа да кенгден ишара,
Болмайды, ол, мёхеллеге кьарындаш,
Махталады, алчы кьауумда бара.

Жахил Мырта кьой сояды кьурманнга.
Жалыныб, кёкден тилейди жауунну.
Кёк болушлукь берлик сунады анга:
Тилек эте, кьыздырады дауурну.

Талгьыр макьагьа Мырта, оноу этиб,
Кьызыл дарийден кьабтал кийдиреди.
Сора кийиндирген макьасын элтиб,
Ол жауун тилеб, шауданнга иеди.

ХАЛКЪ ТАНЫР

Ушамайды кеси кесин махтагъан,
Халкъ берген багъагъа бурмайын эсин.
Адеб мардасындан чыгъыб атлагъан,
Осалды. Ол нек билалмайды кесин?

Керегин табыб, жүреги болса мол,
Керилгенден, махтангандан кырады.
Чапыракъдан тойгъан кукук кибик, ол,
Кесини атын айтыб, кычырады.

Маханчакъ кюлкю кёрюнеди халкъгъа.
Акълсыз адам бошуна махтаныр.
Игиси — маханмай барыуду алгъа.
Игини уа халкъ кеси дурус таныр.

КЪЫЗЛАДАН ЭМ АРИУУ

Сау дуньядан жашла, кызла,
Хельсинкиге келишиб,
Той этелле шуёхлукъда,
Бир бирине эришиб.

Оюмлашыб, жараталла
Фестивальны барыуун.
Тойдан сора белгилейле
Кызладан эм ариуун.

Чёб аталла бёлек кыызгъа.
Сайлайла башха-башха.
«Ариуладан ариу» делле
Берта Черо Диасха.

Субай сыны, жарыкъ бети
Тюйюл аны учхара:
Кёзю, къашы, кирпичлери,
Толу чачы — дум-къара.

Студент кызны чачын тыйгъан
Алтын кьурша жанады.
Гавананы жа штёлюсю
Хорлаугъа кьууанады.

ЭСИНГДЕМИДИ

Эсингдемиди кимден да
Сени татлы суйгеним,
Санга таша келечиге
Тенг жашымы ийгеним?

Жаш келечим, санга барса,
Кесине тилей эди.
Манга къайтса: «Тилегинги
Толтургъанма» — дей эди.

Билялмадым хийлялыкъны,
Кесингден сѣз алгъынчы;
Экибиз да уллу тойда
Абизехге баргъынчы.

ДОРБУНКЪУЛЛА ДА ЖЫРЛАЙЛА

Эрийдиле тау чиранла,
Суугъа тюшген шекерлей,
Андан башлагъанды Черек
Жагъаларына ёрлей.

Боз толкъунла шорхулдайла,
Къонкъюлдеге секире,
Сыбдырылыб, сууурулуб,
Таш аралагъа кире.

Кирпилдейле малчыланы
Къышдан ётген маллары.
Жарытады жүрекдени
Жазны чомарт халлары.

Дорбункъулла да жырлайла,
Бир бирине тынгылаб,
Бирден къууанч этедиле,
Жаз жылыуун ангылаб.

КЪАЙТАР АЛГЪЫН СЮИМЕКЛИКНИ

Бугъа да ийнек бла тутушмайды.
Хораз да тауукъ бла жулкъушмайды.

Ажир да байтал бла демлешмейди.
Теке да эчки бла сермешмейди.

Гырайт эшек бла табанлашмайды.
Парий да гатча бла талашмайды.

Сен'а, ача жүрек къатылыгъынгы,
Кёргюзтесе жараусуз кылыгъынгы:

Къатынынгы да туюесе, юялмай,
Ачыуунгу акъыл бла тыялмай!

Сирник ургъанлай, къабыныб къаласа.
Жууаб эштсенг, ёресине аласа.

Нек къобараса кюйсюз сюнлеринги?
Эскерчи кыыз тилеген кюнлеринги!

Емюр тенгликге кызыны тилегенде,
Ол да санга: «Иги ойлаш»,— дегенде,

Жагъыла эди хар сёзюнг, бал кибик,
Ийилген эдинг, жел бюкген тал кибик.

Энди уа къайдалла жууаш кёзлеринг?
Къайры жутулдула ариу сёзлеринг?

Къайтар алгъын сүймекликни арагъа!
Ол дарман болады жүрек жарагъа.

КЪУУАНАМА ЭЛИМЕ

Эсимдеди къара кийген кюнлеринг,
Юйле кюйюб, жайылгъан тютюнлеринг,
Душман окъдан жоюлгъан тынч жашларынг,
Адам къанлагъа боялгъан ташларынг.

Сунмай туруб къара къайгъы туугъанда,
Сау совет халкъ жаугъа къажар тургъанда,
Кишилеринг къазауатха кетдиле,
Эл жумушун тиширыула этдиле.

Дагъыда тюбединг къужур бораннга,—
Чирги байлаб, мудах чыкъдынг орамгъа,
Ийнанмадынг журтунг бош къаллыгъына,
Умут этдинг тюзлюк жол аллыгъына.

Ез жерингден сен не бек узайсанг да,
Къабыр тебелени не кёб жайсанг да,
Сен къачан да умутунгу атмадынг,
Аулакъланы къумларына батмадынг.

Жангыдан жылынды эски тыпырынг,
Жангыдан эштиледи жарыкъ жырынг.
Жангы мекамларынг жарыкъ эм бийик,
Хауа чиракъларынг жұлдузла кирик.

Асфальт жолда автобула тизилиб,
Бир бирни ызындан бара, сюзюлюб,
Эл ичинде ёрге-эншегге ётелле,
Тыгъым-тыкъма жолоучула элтелле.

Юлгюлюкдю жаш тѣлюню адети —
Аталагъа, аналагъа хурмети.
Энди болмаз термилиуюм, жарсыуум:
Жарыкъ жолгъа чыкъдынг, элим — Акъ
Сууум.

Тегерекде бийик, жашил тауларынг,
Суу боюнларынгда кѣб нарзанларынг,
Керти жолда тюз баргъан адамларынг,
Жарыкъ шахаргъа ушагъан халларынг,

Суйген элим, айтдыралла атынгы,
Жылдан жылгъа накъышлай сыфатынгы,
Намысынгы бютюн бийик кѣтюре,
Умутунга, къууанчлыкъда жетдире.

Элиме къарайма бийик эринден,
Назму къурай жүрегимден, кѣлюмден.
Къууанама кѣб малына, жерине,
Дерсге бара тургъан сабийлерине.

Элим, туб болмазлыгъынга ийнана,
Жүрегимден къууанама, къууана!
Сенсе мени жылытхан эмчек ана.
Къууанама, къууанама, къууана!

ТАБИГЪАТНЫ ТАХЛЫКЪ ЖЫРЫ

Къар хапула
Шош хауада,
Арсар бола агъалла.
Къара жерге,
Сау тийреге
Акъ жуургъан жабалла.

Къышхы ингир —
Салкъын ингир.
Таза къарда барама.
Кёзюм жарый,
Тегерекге
Къарайма, сукъланама.

Жемиш бахча,
Кюзлюк будай
Тура элле, къар излеб.
Къарт кыргъызлы
Тюз айтханды:
«Къар болсо —
Нан болот», — деб.

Къауум-къауум
Къызла, жашла
Жырлайдыла, къууаныб.
Терекле уа
Къалкъыйдыла,
Жангы къаргъа чулгъаныб.

Кёк булутду,
Ай да жокъду.
Алай жер'а жарыкъды.
Жылыды къар,
Жауады къар,
Дагъыда жауарыкъды.

Къар да эрир,
Жаз да келир.
Кюн узуннга айланыр.
Табигъатны
Тахлыкъ жыры
Дагъыда кёб жырланыр.

БУРХУЧУ

Сейир тюрлю кёреме
Бурхучу кьургъан амал!
Ол кесине айтады:
— Сом узат да — тюмен ал!

Бир багъаны берсе да,
Къымады эки багъа,
Бугьуб, мюйюшден къарай
Милиционер таба.

Мис-мис эте жюрюйдю,
Киштик кибик, хиличи,
Къачан тутулурма деб,
Сууукъ къалтырай ичи.

Бурхучу нёгерине
Кёзю бла сёлешир,
Бир къара капек ючюн,
Бет алышыб кюрешир

Тышы жалгъан жылтырай,
Ич хатхусу къалтырай,
Аз табылгъан зат сурай,
Шапыртыу амал къурай,

Айланады бурхучу,
Хыйля тюшюб эсине,
Саудюгерчи жыйынны
Нёгер этиб кесине.

Къара жыйын, биригиб,
Бек болгъандан тутхучу,
Женгил байыгъырма деб,
Къууанады бурхучу.

Адам сюер тюю жокъ,
Тюрслеб къарасанг, аны,—
Етюрюкден тюю жокъ
Бурхучу дууананы ¹.

«Сом узат да — тюмен ал,
Сом узат да — тюмен ал!
Алдаб алгъан файдангы
Къолдан ычхынмазча сал!» —

Дейди кеси кесине
Бу гудукѣз дууана,
Халкъдан, алдаб, сыпыргъан.
Шайларына къууана.

Жойкъуллана, баш ура,
Қир ниетин жашыра,
Кесин факъыр сундуруб,
Ез намысын сындырыб,

Жѣбелейди бурхучу,
Нени къутхарайым деб,
Къарангыда ююме
Не алыб барайым деб.

Урлаб келген бурхусун
Букъдурады ташагъа —
Нечик аман къыйынды
Бурхучугъа жашагъан!

¹ Дууана — садакъачы.

Кёзлерим жарыгъан элле
Сен ариуну кёргенлей,
Жюрегим къууанган эди,
Сен манга къол бергенлей.

Къолунг — мамукъ, бетинг — жарыкъ.
Къарамынг — кюн къакъгъанлай.
Кёб жюрюдюм, суратынгы
Жюрегиме такъгъанлай.

Билдиргененг, кёл этдире,
Сюймеклик ниетинги,
Юялыб, жерге къаратыб,
Ол нюр жайгъан бетинги.

От кызыуу, боран жели
Гунч этмелле жеримден.
Къууанч кюн да, кыйын кюн да
Сен кетмединг кёлюмден.

ЧОРБАТ ЧЫПЧЫКЪ ЖИЛЯЙДЫ

Чыпчыкъ бала юясыны
Къыйырына келеди,
Къымыжа къанатчыкъларын,
Къалтырата, кереди,

Сары аузун кенге ача,
Къыстау чау-чуу этеди,
Аз-аз ышырыла келиб,
Юясындан кетеди.

Чорбат чыпчыкъ, азыкъ алыб,
Артха женгил къайтады,
Елген баласына жияй,
Тарыгыуун айтады.

Ол жияйды мекиямына
Кечигиб желгенине,
Жанындан суйген баласы
Ажымлы елгенине.

ТАУДА

Тау бетде шарт эсленелле
Акь чиранла, кёк бузла,
Жашил кьолну жырыб ётген,
Агьаргьан ырхы ызла.

Ташда, тёшде кьубулалла
Залкьыдыла, наратла.
Ауана атыб баралла
Мазаллы кьуш кьанатла.

Кьуш кьанатла шууулдайла,
Самолёт учхан кибик,
Булутла сет-мет жюзелле
Тау тёппеледен бийик.

Кьагьыб-кьагьыб ургьан аяз
Забаланы сылайды.
Сир сюелген айырычёб
Согьулады, жырлайды.

Таш юсюнде акь кьайынчыкь,
Кьонакь кьызча, турады.
Анга, жууукь бол дегенча,
Назы да баш урады.

Чиран сууу, тютюн эте,
Чучхур-чучхур саркьады.
Ол кюмюш окьа аркьанын
Черек таба атады.

Ехтем черекни тыяргъа
Ол бош умут этеди.
Черек чиран сууну, тартыб,
Биргесине элтеди.

Тау башланы жютюлери
Кёкню, кесиб, жаралла.
Тау кезледе жугъутурла,
Юркуюб, къачыб баралла.

Къой суюу сабыр отлайды,
Кёк жалпакъны толтуруб.
Сыбызгъы согъады къойчу,
Габу ташха олтуруб.

Жилиян кибик чайыр жолда
Автомобиль барады, —
Ёрлей барыб, айланмада
Ауазын чыгъарады.

Мешинаны кычыргъанын
Таула эриклейдиле.
Баям, ала тау тилинде:
«Кел! Жууукъ бол!» — дейдиле.

Тангсынабыз тау жерледе
Табигъатны барына.
Алай — уллу махтау, ыспас
Тауну таулуларына!

Биз билебиз, тынч туююлдо
Тауну жолу, ауушу.
Дагъыда жарыкъ чыгъады
Таулуну жыр тауушу.

ШОШ КЪРАЛ

Мудах сюелиб къарайма
Басынган обалагъа.
Баш урама хар бирине,
Хурмет этиб алагъа.

Бир обаны тегереги —
Темир буруу тартылыб,
Бирси оба — ачыкъ жерде,
Юсю энше батылыб.

Энчиликни сурамайла
Жер тюбюнде жатханла,
Не бек энчи этселе да
Темир буруу тартханла.

Жашил жалпакъны алады
Жылдан жылгъа къужур хал.
Кёб сагъышха къалдырады
Оба юйлю Шош кърал.

КЪАРТ КЪОЙЧУНУ КЪАДАРЫ

Къарт къойчу сау жаш ёмюрюн
Къойчулукъда ётгерди.
Сууукълукъну, кызыулукъну
Жашауунда кёб кёрдю.

Жай жаууну, кыш къары да
Себилгендиле анга.
Къыйыр сакълаб, хахай эте,
Ол чыгъа эди танга.

Кюте эди, зыкгыл болуб,
Кесини энчи малын,
Киши, къайгъырыб, сормайын
Къалай жашагъан халын.

Жаз жетгенлей, жалан аякъ
Жюрюй эди чабханлай,
Чабырларын, чыкъдан аяб,
Белбаууна такъгъанлай.

Кюз артында ол сюрюу бла
Кетиб чинар жайыугъа,
Нёгер болуб тохтай эди
Къара бойнакъ айыугъа.

Айыу да тынчая эди
Куркада — хужанында,
Ол'а кече жюрюй эди
Ыскындыкны жанында.

Ач бёрюле улусала,
Ол хахай эте эди.
Сау кечеси, тынчлыкь бермей,
Къайгыда ёте эди.

Къойчу малын элпек этди,
Кеси да малча жашаб,
Сакъал басыб, зыкгыл болуб,
Агъач кишиге ушаб.

Уой, бу палах къайдан чыкъды —
Аякъ ауруу жетеди!
Хар кюн сайын къой сюрюуден
Юлюш алыб кетеди.

Ютюк къойла къалгъандыла
Терк ёлюб сойланургъа.
Жарлы къойчу жетишмейди
Терилерин алыргъа.

Жангыз айгъа къабыб чыгъыб
Жашдан къартха мадарын,
Мудах къойчу, мур-мур эте,
Къаргъай къалды къадарын.

Озгъан заман къайтмаз, кетди,
Жел кибики, тютюн кибики.
Озгъан заман, энди заман —
Кече бла кюн кибики.

Къарт къойчудан бу хапарым
Муратыма жетдирсин.
Эндиги къойчулагъа уа
Терен оюм этдирсин.

ГОГУШ ГУЗАБА

Ткъау-ткъау, деб эштдире
Жыргъа жараусуз ёнюн,
Мардасыз къаты кёбдюре,
Чюйре тургъан дёрденин,

Къуйругъун къайырыб ёрге,
Кёгере да кызара,
Къанатларын тирей жерге,
Къургъакъ тыхырдай бара,

Хыбыл бурнун эркек гогуш
Созады, жыйырады,
Эштилсе сызгъыргъан таууш,
Гузабадан кырады.

Сора жашил кырдыкланы,
Ачуланыб, жулкъады,
Омакъды сыфаты аны,
Акъылы уа жукъады.

Къара къанат жасаб юсюн,
Жухун алгъа узата,
Сакъал тюбюнде терисин
Багъырча жылтырата,

Къымсыз туругъа хар жаннга
Къаты буйрукъ этеди,
Алай буйругъу инсаннга
Эштилмейин кетеди.

Эрикдирди төгөрекни
Дайым гогуш гузаба.
Берирмек анга керекни,
Отун, сууун да таба?

Бош кзурайды жандырырга
Тийре бла согушну.
Заман эди квалдырырга
Гузабасын гогушну.

Кёрсе эди халын кеси,
Кётюргенде кзуйругун,
Аууб квалыр эди эси,
Этмей бу сант буйругун.

Кзойсун гогуш кзычыруун --
Шош эталмаз тийрени.
Кзалай тыяр сызгырыуун
Камысык сабийлени!

ОЛ ТЮЛКЮ БОЛСА ЭДИ

«Волганы» къызындырыб,
Кече жолда келебиз.
Агъачда асфальт жолда
Бир сер къоян кёребиз.

Къоян къачыб башлады
Жарыкъдан чыгъалмайын,
Мешина да къууады,
Андан артха къалмайын.

Жандыракёз учады
Сер къоянны ызындан,
Жетиб тутарыкъ кибик
Аны къуйрукъчугъундан.

Къысха жууукълашханда
От мешина кесине,
Не келе болур эди
Бу къоянны эсине?

Ол тюлкю болса эди,
Жарыкъдан чыгъар эди;
Бир жанына секириб,
Чырпыгъа бугъар эди.

ЖЮРЮТЮРМЕ БИРГЕМЕ

Ингир-ала, жауун жауа тургъанлай,
Автобусну ичине кириб келдинг.
Акъ бетинги манга тюрслеб бургъанлай,
Жюрегиме суймеклик жылыу бердинг.

Ийнардача, толу чач эшгенлеринг,
Агъырыкъгъа чилле матау атханлай,
Жангы айлай, узун инчге къашларынг,
Акъ къагъытха къара къалам тартханлай.

Сен сѐлеше башласанг, эсленелле
Къозу тишлеринг, чиммакъ шекер кибик,
Сау дуньяны ичинде да табылмаз,
Чирайынгы кем жери бар дер кибик.

Эй, шофѐр жаш, автобусну сабыр элт,
Жарытсын тийрени бу жарыкъ жулдуз!
Автобусну моторуна ремонт эт,
Шо, арабызда мычыр ючюн бу къыз.

Жайгъы жауун, къара жауун, сакъ жауун,
Бютюн къаты бурчакъла, къамичиле!
Биз тышына чыгъалмай турур ючюн,
Жыйылгъанлай автобусну ичине.

Ай, ариу къыз, нек кѐрюндюнг сен манга?
Айтсанг'а тургъан жеринги, атынгы!
Айтмасанг да, жюрютюрме биргеме
Сени, акъ марал кибик, сыфатынгы.

Болса эди мени кыуш кыанатларым,
Кёкге учуб, барырем аууллагъа.
Кёз туурамдан таймаз эди Малкыарым,
Мен терк-терк тюбер эдим таулулагъа.

Халкымы сынауундан, бай тилинден,
Жерге кыонуб, алтын бюртюк алырем,
Кыууана жазгъан назмуму ичине
Ол бюртюкню, накыш этиб, салырем.

МУГУТ АДАЙ

Къыш ингирде,
Бурдум этиб,
Сууукъ къар себелейди.
Бир онгундан,
Бир солундан
Акъ къышхырын элейди.

Жулдуз-жулдуз
Къар хапула
Бетиме жабышалла.
Аякъларым,
Къолларым да
Сууукъдан къабышалла.

Къабталчыгъым,
Эски тонум
Жылытмайла этими.
Къар себелеб
Юфкюрген жел
Кём-кём этди бетими.

Къолларыма
Ух-тух эте,
Гыжы бола турама.
Мулхарладан
Къачхан малны,
Жетиб, артха бурама.

Келген эди
Къарындашым
Маллагъа аш салыргъа.
Минген эди
Тиш башына,
Андан бичен алыргъа.

Ингир ашха
Бичен ата,
Ол да бек ашыгъады.
Бир заманда
Ылыбырдан
Мугут адай чыгъады.

Къарындашым:
«Ма галау!» — деб,
Адайны сызды манга.
Анам хичин
Узатханча,
Къууанган эдим анга.

Кюз жыйындан
Къалгъан адай
Жаб-жашилди, мугутду.
Аны ашар
Ексюз жашчыкъ —
Ол бек ачды да — жутду.

Мен адайны
Кемиреме,
Юшюй-юшюй тишлерим.
Малла да жут
Ашайдыла
Биченден юлюшлерин.

Ма бюгюн да
Эсимдеди
Ол адайны татыуу.
«Эй, ач аман
Кишиди!» — деб,
Анданды халкъ айтыуу.

Энди, жашла,
Мен кёргенден,
Сейир тынчды жашаргъа!
Унамайсыз:
«Эскиди», — деб,
Акъ ётмекни ашаргъа.

ЖЫЛЫУ БЕРМЕЗ СУУУКЪ КЮЛНЮ ЫШЫРЫУ

Ол, жылтырауукъ кёзлюкле да салыб,
Бурун тюбюнде мыйыкъла къалдырыб,
Поэтме деб, къагъыт, къалам да алыб,
Гинасуу кёзлерин да сер бардырыб,

Кюрешеди тауча назму жазаргъа,
Шош-шош мурулдайды кеси кесине,
Оюму тирелиб къалса да жаргъа,
Не да сыргъалаб кетсе да терсине.

Ол жазады тилкъау тизгинни кёбюн,
Магъана да, сыфатлау да сурамай,
Табалмай назму тизгинни тюз кебин,
Ушашдырыу кыйырны да къурамай.

Итиу урдуруб жангы костюмюне,
Сыйпатыб, жылтыратыб чурукъларын,
Онглу поэтни сугъула тюбюне,
Жалыныб махтай аны жууукъларын,

«Болмайын къалса да оюм, фахмум,
Халым, сыфатым поэтлик этер,— деб,—
Онглу поэт болса ёкюлюм, ахлум,
Жазгъаным китабха кириб кетер» — деб.

Назму жазыуну санамай кыйыннга,
Файдалы сатыун эте, къубула,
Ол кесин жагъады поэт жыйыннга,
Жойкьуллана, тюбге-башха сугъула.

Кертиди, кьаргъа не бек кычырса да,
Булбулча кьалай эталыр ауазын?
Ол кьалайда мыллыкга ычхынса да,
Алайда ётгереди кышын, жазын.

Мыдых сунуб, жинксиз кюлню
ышырсанг,
Аз да жылыу бермез, букъудан кырыр.
Мысты кылды, жарыкь жанар деб
турсанг,
Сууукь отжагъагъа кьаратыб турур.

Гуртха салсанг кьаратон жумуртханы,
Бала туумай, ушкут болуб кьалады.
Бошлаб кьойсанг сен хийлячы
кьуртханы,
Къынгыр-мынгыр кыыйыкь жолну
барады.

Манга бир тенгим да этмез гурушха:
Санамайма алдау ишни дурусха.
Жыр болмайды, кьаргъа кибик,
кычырыу.
Жылыу бермез сууукь кюлню ышырыу.

КУЛИНА

Кулинаны суйген жашы
Келечиле иеди.
Кулина кеси да жашха
Барыргъа бек сюеди.

Анасы уа бошламайды
Аны суйген жашына,
Атасы да узалады,
Жаныб, къама башына.

Кулина жашха къачаргъа
Энди амал излейди.
Атасына, анасына:
«Сиз айтхан болсун» — дейди.

Ыйыкъ озду, дагъы — ыйыкъ,
Муратха белги берди:
«Байрым кюн, жума кезиуде
«Жерк» ичине кел» — деди.

Жерк жайыуда — таза шаудан,
Уссабланы къандыргъан,
Суйгенлени, таукел этиб,
Жашырын атландыргъан!

Кулина барады суугъа
Челек, чөмюч да алыб,
Акъ бетине нюр жайылыб,
Уууртлары къызарыб.

Ол шаудандан чөмюч бла
Суу къяяды челекге,
Эки кёзю терк-терк къарай
Ызына, төгерекге.

Кулина не кёб суу къяйсун —
Толмайды тубсюз челек.
Къайда къалдынг, жигит Мурат,
Мычкылыкъ кимге керек!?

Мурат, жетиб, Кулинаны
Ат бойнуна алады.
Тубсюз челек, кеси жангыз,
Сууу агъа къалады.

«Жеркден» чыгъыб, суудан ётюб,
Қириб къалын зыгытха,
Миннгич элтген тор алаша
Тумп болду бир минутха.

Кулина элтдирди кесин
Сюймекликни желине.
Не зат келе болур, хариб,
Анасыны кёлюне?

Атасы да, жыйын къяураб,
Чабады ёрге, эншге,
Сыйлы башы къалгъан сунуб
Энди элде бедишге.

Шаудан сууну битеб, тыйсанг,
Кёз туурадан бугъады,
Жер тубюнде да жол алыб,
Жер башына чыгъады.

Кёкде баргъан толгъан айны,
Аркъан атыб, ким тыяр?
Жарыкъ жанган жулдузланы
Ууучуна ким жыяр?

ЖАЛАУДА

Жерленген кѳауалымы кѳолгѳа алыб,
Танг жарыгѳы болгѳунчу жерге не,
Чинар жайыу ичи бла жол салыб,
Башыма, кѳашыма чырпыла тие,

Жетдим агѳачдагѳы тузлу жаргелге —
Кийикле келиучю сары жалаугѳа.
Кѳуру кѳайтмазгѳады умутум элге.
Бугѳуб сакѳлайма, этмей дауур, кѳаугѳа.

Кѳалын юлкюню ичинде турама,
Кѳауалымы жалау таба бургѳанлай,—
Кийик жалаугѳа келсе, аудурама,
Деб, атыб, кѳолтукѳ артындан ургѳанлай.

Танг жарыды. Шошайды эртден аяз.
Кѳк чууакѳды. Кюн да чыгѳа келеди.
Узакѳ болмай, чихтеник сынган аз-маз
Энди жалау кѳатында эштиледи.

Секириб чыкѳды улакѳлы жур кийик,
Шыбырдатыб алым чапыракѳланы.
Улакѳчыгѳы уа — гитчечик, сахиник,
Кѳалай ѳксюз этиб кѳояйым аны?

Жур кийикчик топуракѳны жалайды,
Мылы, кѳара гумотчугѳу жылтырай,
Сагѳаяды, тѳгерекге кѳарайды.
Улакѳчыгѳы уа — кѳатында кѳалтырай.

Кёзюм кыйыб, аталмадым аланы.
Тура кетиб, кёз туурамдан узайтдым.
Айырмадым ана бла баланы.
Сагъыш эте, уудан юйюме кыйтдым.

Журла эркин жүрюсюнле жалаугъа.
Жан алыргъа кыуалым атылмасын.
Энди жүрюмей тохтадым мен уугъа.
Атым «жан алыучу» деб айтылмасын.

ЖАГЪЫНЛЫ ЖАШ КЪАРАБАШ

Суудан ёте баралла
Хапай, Харун, Мамаш да,
Алагъа нёгер болуб,
Барады Къарабаш да.

Къарабашха болгъанды
Жалан беш жыл сегиз ай,
Дагъы ёсюмю, бою
Къалгъанчады къарышлай.

Къарабаш Хапай жашны
Къолтугъунда барады.
«Суудан сабыр ётгер!» — деб,
Къычырыкъдан алады.

Суудан ары ётсе да,
Жангы жагъын излейди:
«Хайда, артха къайтар да,
Акъырын ётгер!» — дейди.

Хапай сеир этеди
Буруш кылыкълы жашха,
Башын булгъай, айтады
Жагъынлы Къарабашха:

«Ай, ариу жаш, Къарабаш,
Серине кычыраса,
Керексиз тырман эте,
Дауурдан бош кыраса».

Жагъынлыны терслигин
Харун, Мамаш билдиле,
Тыпырдагъан жашчыкъгъа,
Бюсюремей, кюлдюле.

«ШАЙТАН СУУ»

— Көремисе мени чууунларымы?
Көремисе пелиуанча халымы?
Урсам, кимни да кюл этиб кьоярма,
Сау элни да, сюрюб, кьолгъа кьуярма!

Эй, кьоркьакъла, сиз мени нек кьрмейсиз?
Манга, баш уруб, намыс нек бермейсиз?
Итден туугъанла! Сиз кимсиз? Мен кимме?!
Мен сизни кьырыб чыкьсам да, эркинме! —

Деб, кьаты кьысыб эки жумдуругъун,
Истемей адам адебин, кьылыгъын,
Тот кьэзлерин, чибижича, кьызартыб,
Сипирт улу барады, мыллык атыб,

Ишден кьайтыб келе тургъан жашлагъа,
Сылтау, чурум излеб, туююш башларгъа.
Сюрюше келиб, биреуге тирелди.
— Сен кимсе да, мен кимме? — деб сюелди.

Аны, тынгыламай не айтханына,
Уруб ийди тюз да кьулакъ жанына.
Дагъы, жетиб, илинди жагъасына,
Бичакъ бла урду кьабыргъасына.

Бирси жашла, окъ атханлай, жетдиле.
Сипирт улун. Эл Советге элтдиле.
Жаралы жашны байланды жарасы.
Сиширт улуну уа, жилий анасы,

Бойнун соза, тутмакъ юйге келеди,
Сазбет жашын сандан бирде кӱреди.
Ичиб тауусалыр жокъ «шайтан сууну».
Ол шауданы болады кӱб жарсыуну.

Эл болгъан жерде кӱб жигит чыгъады.
Бир гӱжефни бирси гӱжеф жыгъады.
Эштмегенме «шайтан сууну» жыкыгъанны,
Аны бла адамлыкыгъа чыкыгъанны.

БИРИНЧИ КЮН

Гудок гуулдаб,
Биринчи кюнде
Станок артында сюелдинг,
ФЗУ окъуу
Бергенден сора
Сюйген заводунга келдинг.

Къоркъаракъ болуб,
Жюрегинг къагъа,
Жангы ишинге жетесе.
Краснояр ГЭС-ге
Керек затланы
Запорож къурчдан этесе.

Бирси жашладан
Кичи болсанг да,
Хорлатмазгъа къадаласа,
Жаш ишчиледен
Бирлери кибик,
Ишге тюзеле бараса.

Энди тюк жарый
Барады санга,
Жарайды сакъал жюлюрге:
Сынаулу уста
Амал юйретсе,
Унамай къойма билирге.

Сынаулу уста
Санга сѐлеше,
Тенгине сѐлешген халда,
Ол ыраыды
Таза жүрекден
Барыргъа кызынсанг алгъа.

Цехни солууу,
Станок тауушла
Къууанч музыка болалла,
Жаш жүрегинге,
Акъ ниетинге
Жангы къууанчы салалла.

Жүрек тебиуюнг
Станок тауушха
Нѐгерлик этиб барады,
Ишни эбине,
Юйреннген къолунг
Детальны терк мажарады.

Къурчну жонаса,
Жонгурчхаларын
Сыдыра, чулгъай ташларгъа.
Сен иш мардангы
Озуб, толтуруб,
Хазырса рекорд башларгъа.

Сен, гиртчи болуб,
Боюнг да жетиб,
Станокну кызындыраса,
Кѐксюдюм къурчну
Победит бла
Къыстау жондура тураса.

Сагъат оздурмай
Уста келеди,
Тюрслеб, детальгъа къарайды.
Сени, къармашыб,
Ишлеуюнг ючюн
Гвардиячыгъа санайды.

Ол ыразыды
Этген ишинге,
Мыйыкъ тюбюнден ишара.
Андан да уллу
Иш этеринге
Энди бютюн да ишана.

Сен да ийнандынг
Юйрениринге.
Билдинг толурун муратынг.
Бютюн къадалыб
Иги ишлесенг,
Аманнга чыкъмазын атынг.

Уллу жыйынны
Уллу ишине
Къонакъча болмай келесе.
Бирге ишлеую,
Шуёх жашауну
Юлгюсюн мында кёресе.

Энди сен толу
Жууабчы болдунг
Станокдан сора да кёбге:
Шахар да сени,
Цех да сениди —
Тюшондюнг ишчи адебге.

Боллукъ турбинни
Хар бир винтине,
Хар тракторну халына
Жууабчы болуб,
Сюелириксе
Коллективинги аллында.

Себебинг жетер
Жангы мирзеуню
Хар жылдан элпек алыргъа,
Къуу ёзенлеге,
Сары тюзлеге
Жашил терекле салыргъа.

Завод гууулдай,
Кезиунюнг жетди.
Ишге бараса, ашыгъыб.
Биз ийнанабыз,
Тенг жашларынгдан
Артха къалмазса, талчыгъыб.

Жангы оюмну,
Жангы жашауну
Тюнене билирге келдинг,
Бююн'а ишде,
Коммунизм къурай,
Сыйлы жумушха тюзелдинг.

Бизни аскер ингир-ала
Орус элге киргенде,
Орус къатын кьошун бла
Бизге сют келтиргенде,
Ушатханем чомартлыгъын
Аны таулу къатыннга.

Тынгылагъанем сёзюне,
Бираз мычыб къатында.
Аскерде командир жашын
Манга ушата эди,
Андан кьагъыт келмегенин
Тарыгъыб айта эди.

ТЕРЕЗЕНИ АЧХАНЛАЙ

Жангы юйню ачыкъ терезесинден
Ингирликде таудан аяз урады.
Таулу къарт анга аркъасын бургъанлай,
Таурух айта, тынч олтуруб турады.

Биреу айтды терезени этерге,
Къарт кишини аяздан сакълар ючюн,
Къарт'а, къойду терезени ачханлай,
Журтуну аязын ийнакълар ючюн.

«Ур, аязым, юфкюр, желим! — дей эди. —
Сени ючюн къыдырыб келгенме жол».
Туугъан жерини желин да тансыкълай,
Терезени кенг ачханлай турду ол.

АРЫ — ОРАКЪ, БЕРИ — ЧАЛГЪЫ ТЕПАНА

Хар адам да анга кёр къазгъан сунуб,
Шексинеди, ётюн жая бетине;
Салам берсенг, къарайды, ачыусунуб,
Женгдире кесини кир ниетине.

Шинтик салсанг, базынмай олтурургъа,
Кёзлерин жумаракъ къарайды санга;
Таш букъдуруб жүрютеди, уругъа
Сени, сен чола тюшген жерде анга.

Ийнанмайды таза сёз айтханынга,
Хар кимни санайды къанлы жаууна.
Не къыйынлыкъ жетгенде да жанынга,
Андан болушлукъ излеме, жалына.

Суугъа бата тургъанны кёргенде да,
Болушмайын, жаны бла ётеди:
Не бек огъурлу адам ёлгенде да,
«Аллах, сен кёб бер!» — деб, тилек этеди.

Мурса юядамы ёсдю бу кюйюк,
Огъесе уу жилинмыды анасы?
Дослукъдан кенг юркеди, болуб кийик.
Аузунда уа тил орнуна — къамасы!

Бирни бирге юсгюреди, юреди,
Къара жүреги, кесеу кибики, жана;
Тёгерекге ууун жая биледи
Ары — оракъ, бери — чалгъы Тепана.

Жай чилледе белге жетген чаллыкъда
Гокка хансла, кьубулуб, ишаралла.
Бири сары, бири кьызыл, бири кёк,
Кёз кьамата, отла кибик, жаналла.

Мен гокка хансла жыяма кьолума,
Саугъа этиб, суйгениме берирге,
Ала жаннган жарыкъ бла жарытыб,
Кьыз жюрекде суймекликни кёрюрге.

КЪУТХАРЫРМА

Сакъ жауун жауады, чучхур акъгъанлай,
Барыб, каштан терек тюбюне кирдик.
Бир бирге не бек къаты кысылсакъ да,
Экибиз да башдан аякъ жибидик.

Шифон жыйрыгъынг этинге жабышыб,
Суудан чыкъгъан чабакъ кибик болгъанса,
Этинг, санынг, кымыжача, кёрюнюб,
Юяласа. Адыргыгъа къалгъанса.

Къалын чапыракълы бутакъ сындырыб,
Санга салкъынлыкъ орнуна береме.
Жауун тохтагъанды. Ингир алада
Сени юйюнге ашыра келеме.

Энди кёкде жауун булут кёрюнсе,
Мен биргеме жамычымы алырма.
Жауун не къаты жауса да, мен сени
Жамычымы тюбюнде къутхарырма.

АЛТЫН КЮЗ-АРТЫ

Байлыкъ бийлеген хычыуун табигъат
Турур эди, бай кёрюнмей, кем, жарты,
Эсленмей къалыр эди бир талай зат,
Болмай къалса эди алтын кюз-арты.

Эслеймисе саргъалгъан сабанлада
Мирзеу жыйыу къалай къызыу
баргъанын?

Сеземисе гиртчи кюреш алада
Жюреклеге уллу къууанч салгъанын?

Сабийле болушургъа колхоз ишге,
Тизилишиб, келелле сабанлагъа.
Ишлеуде да, окъуудача, эрише,
Ишчи нёгер болуб абаданлагъа.

Кюз-артында ишге жигер узалыу
Къыш абчымауну мурдорун салады.
Жыл къыйынын сыраф этмейин алыу
Жигерлеге төре болуб барады.

Мор жаулукъла, сары кюпесле къысыб,
Кюз-артында терекле баш уралла,
Шыр-шыр эте, чапыракъла агъызыб,
Тюблерине къужму төшек къуралла.

Къужму төшекни жюмюшакъ юсюнде
Къанатлыла къыстау кюртмю этелле,
Акъгъан кёгетлени ашай хар кюнде,
Ингир сайын тоуб, жырлай кетелле.

Кюз-арты кюн жылтырайды, кеч чыгъыб,
Башха болмай жангы чыкъгъан шай

кибик,

Кюнбатыш таба чабады, ашыгъыб,
Юрkyюб баргъан сары къашха тай кибик.

ЭСКЕРИУ

Къарт Бекирбий юйчюгюню къатында,
Чертлеуюк юлкюлю тешню чатында,
Мылы тартхан къабыргъаны чачады,
Къат-къат гыйыны чиммагъын ачады.

Гыйы мюйюшлени сакъ ууатады,
Ууатыб-ууатыб, кери атады.
Къаза, жона, ол дорбунчукъ кереди,
Ары боза чоюн салыб кереди.

Ол кюрешеди, итине-жюгюне,
Мылы тартхан гыйы сакъал тюбюне
Орнатыргъа уллу боза чоюнун,
Арта себеб боллукъ сунуб оюмун.

Ишлей кетиб, тюшюнюб иш эбине,
Орнатды ол чоюнну таш кебине.
Энди гыйы сакъал аз сууланады,
Къуру чоюннга тамычы тамады.

Тамады тамычы, дагъы келеди,
Бекирбийге уллу къууанч береди:
Аз-аз тамычыдан толады чоюн.
Ташдан суу чыгъаргъан туююлдю оюн!

Бюгюн'а не? Элден элге келеме,
Арбазлада суу быргъыла кереме,
Шендю халгъа уллу багъа береме.
Жарлы Бекирбийни да эскереме.

КЮЗНЮ СУРАТЛАРЫ

1. Кюйюзча, кьолан чагьалла
Биченликни гюллери.
Гюлле сайын айланалла
Бал кьошну чибинлери.

Ала бал гыбытларына
Бал жыйыб келтирелле,
Ажашмай, батманларына
Къайтыб-къайтыб кирелле.

2. Терен кырдыкга къадалыб,
Ийнекле да кютелле,
Тойсала, салкъыннга барыб,
Къыстау ышныр этелле.

Желинлери сютден кызыб,
Баз таба тынч келелле,
Резин быргыгъа агъызыб,
Сютню элпек берелле.

3. Къызыл комбайн оруб,
кырыб,
Тирликни терк жыяды,
Бурнун грузовикге буруб,
Алтын мирзеу къуяды.

Грузовикле, шош чайкъала,
Тютюнлери кёрюне,
Ташыйла мирзеуню, къалаб,
Къралны кюфлерине.

4. Чалгъычы чалгъы чалады,
Машинасына миниб,
Дырынчы да къадалады,
Ишге жигер итиниб.

Ол къалайды аракъ тишни,
Къабыргъасын тик эте.
Терк бошайды бичен ишни,
Муратына тюз жете.

5. Школчу сабийле туралла
Лагерде, суу бойнунда.
Солууларын бардыралла
Саулукъ берген оюнда.

Табигъатны шарт таныргъа,
Къурайла жай походла,
Сора лагерь жабылыргъа
Этелле гур-гур отла.

Жетиб, бишиб, терекледен
Кёгетле да акъдыла.
Школла да жангы дерслеге
Къонгуроула къакъдыла.

Кюзню алтын суратлары
Жерни башын алдыла.
Кюз кёрюзген хар зат бары
Эсибизде къалдыла.

ЖАРСЫУ

Ёксюзлюк тарлыкъ береди
Къарыусуз жаш жүрекге,
Жашауда ушайды ёксюз
Буз тюйген тал терекге.

Бутакълары ууатылыб,
Желде бююледи ол,
Сынмай кюреше, алады
Къыйын жашауна жол.

Жашай тургъан ичер, дейле,
Алтын аякъ бла суу.
Ёлген кеси жарлы дейле,
Анга этебиз жарсыу.

БИЗНИ НАЗЫЧЫГЪЫБЫЗ.

Кем болмайын, саргъалмайын
Айнысынла назыла,
Назылагъа хар жыл сайын
Къууанч жырла жазыла.

Жашил назы, этек кериб,
Ёседи сыбай, бийик,
Моргъул, зугул кишнулары
Алтын оймакъла кибики.

Бизни назы башхаракъды:
Сыйлы къонакъча, келиб,
Жылтырайды арабызда,
Омакъ болуб, сюелиб.

Жарытады тегерекни
Ол, Чолпан жулдуз кибики,
Юсюн алтын, кюмюш жасаб,
Тойгъа чыкъгъан къыз кибики.

Аны тюрлю чиракълары
Кезиу-кезиу жаналла;
Бутакъларына илиниб,
Жаныуарла баралла.

Доммакъ тюлкую, алтын хораз,
Кюмюш къоян, кек бёрю,
Дагъыда жаныуарланы,
Шуёх болуб, кёблери

Дед-Морозну тиягына
Бой салыб, баш уралла;
Талашмайың, жулкышмайын,
Жыртышмайың туралла.

Кѣб тагъылгъан иллеуланы
Назыбыз кетюреди.
Дед-Мороз'а сабийлеге
Саугъала келтиреди.

Ол, оюнну, тойну къураб;
Алгышлаб, сѣлешеди;
Сабийлеге хуржун-хуржун
Саугъала юлешеди.

Атала, анала, суйюб,
Къарайла халыбызгъа,
Насыб ючюн алгыш эте
Туугъан къралыбызгъа.

АЙЫБДЫ

Кѣлюмдегин айтама,
Насихатха тынгыла.
Мен аз айтыб кѣйсам да,
Оюмлаб, кѣб ангыла.

Бош, тынч табылгъан затха
Ѣшюн урма, басынма.
Ишлеген адамланы
Кесингден осал сунма.

Ишлемейин, ашаргъа
Аууз ачхан айыбды.
Ишден кѣоркѣуб, жиргениб,
Кѣри кѣачхан айыбды.

МЕН ДА МУДАХ БОЛГЪАН ЭДИМ

Сен аскерге баш иенги
Ашыра баргъан эдинг.
Командасы терк атланмай,
Бек кечге къалгъан эдинг.

Атланырда командасы,
Эринг къатынга келди:
«Жарсыма. Сыйпа бетинги» —
Деб, къол жаулугъун берди.

Ыразы этгененг аны,
Къол жаулугъун алгъаненг.
Ол, къол тутуб, терк узайды,
Сен'а мудах къалгъаненг.

Эсингдемиди, кеч болуб,
Атха миннгич миннгенинг?
Юйге къайта, къол жаулукъну
Сен жолда тюшюрсенинг?

Ол санга саугъа болгъанын
Сен, юяла, айтханенг.
Аны излеб табар ючюн,
Ызыма кёб къайтханем.

Табалмадым. Ол кетгенча,
Эринг кетди аллынгдан.
Мен да мудах болгъан эдим
Сени мудах халынгдан.

ЖЫЛДА БУ НЕ ЗАМАНДЫ

Танг узайыб къалады,
Сууукълукъ къадалады.
Жашил тѣш саргъалады,
Моргъулдум бет алады.

Къысхаргъандыла кюнле,
Мыкгыл болдула гюлле.
Къой къыркъыб, къалаб жюнле,
Къойчу тартады юлле.

Зурнукла да жетдиле,
Къырыу-къырыу этдиле,
Кѣкде ючгюл тизилиб,
Юг табагъа кетдиле.

Кѣкге булут чабады,
Жерге кырау къагъады.
Къарт амма да, ашыгъыб,
Юзмелтлик жюн чагъады.

Санагъаным тамамды,
Кѣб жаншагъан аманды.
Окьюучу, сен хыйсаб эт,
Жылда бу не заманды?

ГУРТ ТАУУКЪ

Гурт тауукъ гуртха чыгъарды
Тогъуз баппуш баланы.
Гурт-гурт эте, биргесине
Тизиб чыкъды аланы.

Къанат жайыб, къуйрукъ кериб,
Ол гузаба этеди.
Бара-барыб, кёк къыртышде
Илипиннге жетеди.

Алайына балачыкъла
Чабышдыла суу таба.
Аналары уа кётюрдю
Бютюн уллу гузаба.

Баппуш бала бир жюзеди,
Бир да тумаланады.
Аны кёрген жарлы ана
Къычырыкъдан алады.

ЖУУАБ

Сен айтаса, халкъны къюуб озаргъа,
Анга къыйын ангылаулу жазаргъа,
Умут этиб, жюз жыл озса, сезер деб.
Ары дери, сагъыш эте, тѣзер деб.

Нѣгер болмам, халкъ сезмейди дегеннге.
Халкъны къюуб, чабыб кетмем ѳзеннге.
Къууанама, ал сатырда баралсам,
Сѣзню, тынч ангыларча, мажаралсам.

НЮР ЖАЯСА, ЧОЛПАНЫМ

Окьюугъа, иште да устаса,
Алчыгъа саналаса.
Намысынгы бийик тутаса,
Дайым да махталаса.

Эртден чыкъда жыйыб келирем
Чаллыкъладан гюллени,
Аланы саугъагъа берирем,
Мудах этмесенг мени.

Угъай, сен ийнан, инженер къыз,
Санга саугъады жаным!
Атынг — Жулдуз, кесинг да —
жулдуз.

Нюр жаяса, чолпаным.

Таза жүрекден сёзлерими
Оюмлаб, жаратсанг'а.
Ол ариу къара кёзлеринги
Манга бир къаратсанг'а.

Кёкде жулдузладан жулдузу
Барды, дейле, хар кимни,
Мени уа жердесе, жулдузум.
Жарытаса кёлюмю.

Сени кёрсем, унутама мен
Къайгысын жүрегими.
Сен ариуну къубултама мен,
Табдым, деб, тилегими.

КЕЗЛЕ БЛА СЕЛЕШИУ

Жюрек жюрекни суйсе,
Сезер жюрек жылыуун,
Кез кыарамда билдирир
Жюрекде айтылыуун.

Суймеклик кепюр болур
Хар кызгъа да, жашха да.
Барды ниет билдириу
Селешиуден башха да.

СЕНИ ЮЧЮН КЕЛЕМЕ

Жел урады, ёкюреди,
Чырпыланы тарайды,
Къарны, сибириб, сюреди,
Чиммакъ куртла къалайды.

Эуюл болуб, къынгыр туруб,
Желге къажау барама.
Суху желге ёшюн уруб
Барыргъа къадалама.

Чачым, къашым къырпакъ этиб,
Жюзжыллыкъча агъардым.
Кючден-бутдан элге жетиб,
Сизни юйге баралдым.

Базынмайын, терезенги
Аз-аз къагъыб кёреме.
Тилейме, къарат кёзюнгю:
Сени ючюн келеме!

ОЛ НЁГЕР БОЛДУ

Совет илму, бютюн айны, кьууанч жай!
Бош кьонакьбай болмагъанды санга ай!

Энди уа Чолпан жулдузгъа да жетдинг,
Совет халкъдан сыйлы саугъала элтдинг

Чолпан жулдуз энди бютюн жарысын,
Жер башында эм закийни танысын,

Совет гербни элтиб салдыкь кьолуна,
Ол нёгер болду Чолпанны жолуна.

ЖЮГЮНДЮМ

Бара эдик, лахор эте,
Жагъасында тенгизни,
Сукъланыренг халыбызгъа,
Кёрсенг эди сен бизни.

Биреу кьолун узатады
Къатында нёгерине,
Андан гюл жокгу алады,
Шуёхлукъ кёз кёрюне.

Арлакъда да, берлакъда да,
Чам эте, кюледиле.
Шуёх жыйындагъы тенгле
Къууанчлы келедиле.

Келе-келиб, жолугъабыз
Тенгизни жагъасына,
Къайыкъчыкълагъа минебиз,
Къауум-къауум басына.

Бирча булгъай къалакъланы,
Кеме таба жюзебиз,
Къайыкъланы бир бирини
Ызларындан тизебиз.

Келебиз кьолан кемеге,
Миниб, жюзюб барыргъа,
Кенг тенгизде хар къулакъны
Шарт кёрюрге, таныргъа.

Ол кемеге тенгим бла
Мен, къууанч эте, миндим.
Тенгим тенгизге тюртгенде,
Мудах болдум, жюгюндюм.

Қызыл бетли, толу санлы таулу жаш
Мор гыбытдан чиммакъ айран иеди.
Тамам хазыр болгъунчу тийишли аш,
Қыонагъы айран ичерин сюеди.

Қыонакъ, къолгъа алыб къара гоппанны,
Айран ичиб, мыйыкъларын сылады.
Хар ичкиден да баш болгъанын аны
Қыонакъ кеси сезиминде сынады.

Уч, жырым — акъ кѣгюрчюнюм, къанат
кер,
Тыйылмай ёт желли тауну башындан!
Сюйген халкъыма, баш уруб, салам бер
Туугъан жерини кертичи жашындан.

ЖЫРЛА

СОВЕТ ТУРИСТЛЕРИ

Ауушлада, кьоллада,
Айланмалы жоллада,
Жер башында халны кёрюрге,
Жолоучу болабыз,
Къууанчлы барабыз,
Умутха жетиб келирге.
Илмулагъа кьошакъ этебиз,
Эринмекликни ташлаб кери.
Мамырлыкъ ниетни халкъгъа
элтебиз

Совет туристлери.

{ 2 кере

Тамашалы жерледе,
Шахарлада, элдеде
Дунияны толу билирге,
Хар дайым минутну
Этебиз умутну
Жолоучулукъда жюрюрге.
Жаз башы суукъла кетгенлей,
Чатырны, жүкню мажарабыз,
Ишден солуу кезиу толу жетгенлей, { 2 кере
Жол кёлю алабыз.

Биз барабыз тизилиб,
Бир бирибизни билиб,
Къарыуубузгъа кьоша къарыу.
Жарыта халланы,
Бегейте санланы,
Аламатды жолда барыу.
Жашла, кызла, туристле болуб,
Узакъ жолланы кыдырабыз.
Биз зауукъ этгенек, файдалы солуб, { 2 кере
Ма келе турабыз.

ТЫРНЫАУЗЧУ ШАХТАЧЫЛАНЫ ЖЫРЫ

Гууулдайла бийик тауларыбыз,
Шууулдайла жарыкъ сууларыбыз,
Кюн жарыта жолларыбызны,
Къууандыра барыбызны.

Э ж и у:

Алгъа бара,
Чырмауланы
Хорлаб ётебиз, ётебиз;
Хорлау ала,
Умутха биз
Таукел жетебиз, жетебиз;
Насыб жолда
Къууанч этебиз, этебиз.

Тиянабыз илмуну кючюне,
Темир тауну энебиз ичине,
Жер тюбюнде жол салалабыз,
Ишге таукел къадалабыз.

Э ж и у.

Тырныауз, жангы шахарыбыз,
Жылдан жылгъа саласа хорлау ыз.
Сыйлы магъдан кёб чыгъарабыз,
Байыкъсын деб къралыбыз.

Э ж и у.

Жашау жолу тюз болганын билиб,
Шахтачыла барабыз тизилиб,
Эркин жырлай жырларыбызны,
Терк толтура планыбызны.

Э ж и у.

БИЗГЕ КЕЛИГИЗ

Дайым бизге келигиз —
Жарыкъ болур элибиз,
Сыйлы къонакъ киби́к кёрюбюз.
Сизге бет жарыкълы
Жолугъа дайым,
Ер намыс берирбиз.

Къарлы бийик тауланы,
Таудан акъгъан сууланы
Сериуюнлеринде солурсуз.
Ньетле биригиб,
Бир бирни билиб,
Шуёхла болурбуз.

Шуёхлукъну жолларын,
Мамырлыкъны онгларын,
Бирден оюм эте кёрейик.
Адамгъа насыбны
Болдурур ючюн
Амалын кёрейик.

Сабыр келгенни суююб,
Бёрклени ёрге кийиб,
Къонакъ алыу бизге тёреди.
Суюген адамлары
Кёб болгъан элге
Берекет келеди.

Жашау жолу тюз болганын билиб,
Шахтачыла барабыз тизилиб,
Эркин жырлай жырларыбызны,
Терк толтура планыбызны.

Э ж и у.

ИШЛЕРГЕ ЭМ ОКЪУРГЪА

Пионерле тизилебиз,
Школгъа бек суйюб келебиз
Ишлерге, окъургъа,
Ишлерге эм окъургъа.

Устазыбыз юйретеди,
Бизни арну тюзетеди
Ишлерге, окъургъа,
Ишлерге эм окъургъа.

Сабийлеге физкультура
Бек жарайды, себеб къура
Ишлерге, окъургъа,
Ишлерге эм окъургъа.

Биз ойнайбыз, къууанабыз,
Жарыкъ жыр жырлай барабыз
Ишлерге, окъургъа,
Ишлерге эм окъургъа.

Керекди, таб жашнар ючюн,
Коммунизмде жашар ючюн
Ишлерге, окъургъа,
Ишлерге эм окъургъа.

Ата журтха ыразыбыз,
Хар заманда биз хазырбыз
Ишлерге, окъургъа,
Ишлерге эм окъургъа.

ТОЙЧУЛАНЫ ЖЫРЫ

Терк жетebиз, жыр элтебиз
Езеннге, таугъа.
Къарс урабыз, той къурабыз
Жарыкъ жашаугъа.

Э ж и у.

Къууанч келгенди,
Тебсейбиз энди
Миллетле тоюнда.
Эй, къарс!
Хар заман алчы бол,
Багъалы тенгим,
Ишде эм оюмда.

Жарыкъ тойгъа жан салалла
Жашла эм кызла —
Жылырайла, жарыталла
Алтын жулдузла.

Э ж и у.

Той — оюнду, хычыуунду
Къарагъанлагъа,
Оюм эте, эс бурсала
Тойда халлагъа.

Э ж и у.

Тойда тебсеу — табсыз иш деу,
Саналмаз тюзге:
Той келтирир кёл жарыкълыкъ,
Жигитлик бизге.

Э ж и у.

ИШНИ ЖЫРЫ

Иш адамгъа онг береди жашаргъа.
Къалай жарар ишлемейин ашаргъа?
Ишни къолгъа алайыкъ,
Хайда, алгъа барайыкъ,
Юлгю бере сау дуньяда жер шаргъа.

Э ж и у:

Къууанч ишге жыр тууа,
Арсарлыкъны кенг къууа,
Ишге жыр жырлау — тѳре,
Ишлегеннге онг бере,
Хайда, жыр кѳтюрейик,
Ишни тюз битдирейик,
Жангы хорлаула ала,
Зауукъ жашаугъа бара.

Тайдыла жюрекледен эски тотла.
Екюрелле иш ишлеген заводла.
Магъданны металл эте,
Умутубузгъа жете,
Жандырабыз домналада сакъ отла.

Э ж и у.

Элпек этиб фермалада малланы,
Есдюрюб ѳзенледе сабанланы,
Бир бирден сынау ала,
Ишге эркин узала,
Кенг жаябыз жангы жашау халланы.

Э ж и у.

Иш адамгъа онг береди жашаргъа.
Къалай жарар ишлемейин ашаргъа?
Ишни къолгъа алайыкъ,
Хайда, алгъа барайыкъ,
Юлгю бере сау дуньяда жер шаргъа.

Э ж и у.

ИЛЬИЧНИ ТУУДУКЪЛАРЫ

Жерибизни омакълайдыла
Жашнаб ёсген гюллери,
Насыблыкъгъа жууукълайдыла
Коммунизмни кюнлери.

Дайым къууанч жырын жырлайбыз
Ленинчи пионерни,
Жюрегибизден алгъышлайбыз
Аны ёсдюрген жерни.

Хар жумушунгу женгил мажар,
Ишде алгъа къызына,
Ёс, Пионерия, ёсе бар
Комсомолну ызындан.

Этелле халкъгъа сыйлы саугъа,
Бир юйюр болуб бары,
Бек къууана жарыкъ жашаугъа,
Ильични туудукълары.

ВИВА КУБА!

Жылытхан кюнню тыякъларын
Урушну тютюню тыялмаз.
Биз саулукъда эркин Кубаны
Душман кючю кършоугъа алмаз.

Э ж и у:

Вива Куба! Вива Куба!
Куба жашасын!
Жингил жанган жангы жулдуз
Жарыкъ жашнасын!

Эркинликни айрыкамына
Халкъларыбыз къууанч этелле.
Кубачы халкъгъа болушургъа
Узакъ жолну жырыб жетелле.

Э ж и у.

Тиянчыкъбыз, Куба, халкъынга,
Сёз беребиз батыр Фидельге:
Дос къралыбызны ойдурмакъ
Душман ийген бораннга, желге.

Э ж и у.

Темир къабыргъала салгъанбыз
Жел къобаргъан тенгиз суулагъа.
Чомарт кърарындашы болгъанбыз,
Къол беребиз эркин Кубагъа.

Э ж и у.

МЕНИ ЖУЛДУЗУМ

Жулдузла жарыгында
Энтда излейме сени.
Кёзлеринги кёргенде,
Жюрегим жана мени.

Э ж и у:

Отларына чакъыра,
Жаналла жулдузла...
Дейме: «Мени жулдузум»
Санга — ариу къызгъа.
Сенсе мени жулдузум,

Нюр жаяса тийренге.
Ехтемирек болсанг да,
Жырлайма бек суйгенден.

Э ж и у.

Суйгенин излеб табхан
Насыблыкъ жолун таныр.
Жулдузум, сени кёрсем,
Жаш жюрегим къууаныр.

Э ж и у.

А Т Л А Р Ы

І НАЗМУЛА

Чомартлыкъ	5
Туугъан жериме	6
Ана тилим	8
Октябрны жарыгы	10
Жырны, гюлню да алгъанма негерге	14
Кавказда къара шауданла	15
Сакъ жауунну алмында	17
Поэтни юсюнден баллада	19
Къара къушну ёлюю	22
Чынтды поэтни назмусу	23
«Къызла сиз ийнанмагъыз»	24
Сагъышларым	25
От бла суу	27
Тарт, алашам	28
Жашил гелеу	29
Жырла, булбул, къууанч жырынгы	30
Ийнанма	33
Марко Вовчокга	34
Унутмабыз	38
Жаз башыны жылыуу	40
Ленинни окъууу	43
Хорлау байракъларыбызны тюбюнде	44
Емюр дослукъ	46
«Къарагъанда»...	47
Жибит мени, жауунум	48
Унут	50
«Кесим ашын берген парий...»	51
Ит бла туман	52
«Тогъай кълдан...»	53
Ол — жигитликди	54
Онеки къуш	56
Кючюк	59
Гюлню чыгъаналары	60
Анала даулашыуу	61
Сау кел, сау кел, жангы жыл!	63

Атла, уллу химия	65
Сакъ ажир бла ач бёрю	67
Поэт бла бал чибин	69
Темирсолтан	70
Тилек	72
Къарт Чёпени къабыры	73
Боташ бла Мырта	75
Халкъ таныр	76
Къызладан эм ариуу	77
Эсингдемиди	78
Дорбункъулла да жырлайла	79
Къайтар алгъын сюймекликни	80
Къууанама элиме	81
Табигъатны тахлыкъ жыры	83
Бурхучу	85
«Кёзлерим жарыгъан элле...»	87
Чорбат чыпчыкъ жилийды	88
Тауда	89
Шош кърал	91
Къарт къойчуну къадары	92
Гогуш гузаба	94
Ол тюлю болса эди	96
Жюрютюрме биргеме	97
«Болса эди мени къуш къанатларым...»	98
Мугут адай	99
Жылыу бермез сууукъ кюлюню ышырыу	102
Кулина	104
Жалауда	107
Жагъынлы жаш — Къарабаш	109
«Шайтан суу»	111
Биринчи кюн	113
«Бизни аскер ингир ала...»	117
Терезени ачханлай	118
Ары — оракъ, бери — чалгъы Тепана	119
«Жай чилледе...»	120
Къутхарырма	121
Алтын кюз арты	122
Эскерну	124
Кюню суратлары	125
Жарсыу	127
Бизни назычыгъыбыз	128
Айыбды	130

Мен да мудах болгъан эдим	131
Жылда бу не заманды	132
Гурт тауукъ	133
Жууаб	134
Юр жаяса, Чолпаным	135
Кёзле бла сёлешну	136
Сени ючюн келеме	137
Ол нёгер болду	138
Кюгюндюм	139
«Къызыл бетли...»	141
«Уч, жырым...»	142

II ЖЫРЛА

Каш шофёрну эртдениги жыры	145
Совет туристлери	146
Гырныауузчу шахтачыланы жыры	147
Эизге келигиз	149
Ишлерге эм окъургъа	150
Гойчуланы жыры	151
Ишни жыры	152
Альични туудукълары	154
Зива, Куба	155
Лени жулдузум	156

С (Балк)
Г 95

Берт Исмаилович Гуртуев

ЩЕДРОСТЬ

На балкарском языке

Редактор А. М. Заидов. Художник И. Г. Абрамов
Худ. ред. И. В. Чичкин. Техн. ред. Б. Ж. Тхакахов
Корректор Х. А. Кулиев

Сдано в набор 29/1 1969 г. Подписано к печати
25/III 1969 г. Бумага типографская № 1 70×90¹/₃₂.
Физ. печ. л. 5. Усл. печ. л. 5,85. Уч.-изд. л. 4,17.
Тираж 900 экз. ЧО0256.

Книжное издательство «Эльбрус»
Нальчик, ул. им. адмирала Головки, 6

Заказ № 964. Типография им. Революции 1905 года
Управления по печати при Совете Министров КБАССР
Нальчик, проспект им. Ленина, 33

Цена 61 коп.